

OSMANLI DEVLETİ'NDE TANZİMATTAN SONRA KRİMİNAL KİMLİK TESPİT YÖNTEMLERİNE DAİR NOTLAR VE BELGELER

SEDAT BİNGÖL*

Giriş

Osmanlı'ya dair çeşitli arşivler, XIX. yüzyıl öncesinde sosyal kontrol mekanizmaları bakımından -mali ve askeri amaçlar olmaksızın- salt belirli bir topluluğu (kayıkçılar gibi) veya coğrafi bölgeyi (İstanbul gibi) kontrol edebilmek amaçlı olarak tutulan “yoklama defterleri” bakımından oldukça zengindir¹. Tarihi XVII. yüzyıla kadar geriye gidebilen bu defterler, modernleşme süreci öncesinde de, kamusal alanın en azından başkent bağlamında devletçe kontrol altında tutulması noktasındaki çabalarını gösterir². Öte yandan geçmişini daha da geriye götürülmesi şimdilik mümkün olmayan, ancak XIX. yüzyılın ortalarında *Havâdis Jurnalleri* adıyla ortaya çıkan sosyal kontrol mekanizmalarının çeşitliliğini arttıran dokümanlarla da karşılaşmaktayız³.

Öte yandan XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti, kullandığı sosyal kontrol mekanizmalarında, iç güvenlik pratiklerini de kapsayıcı bir anlayışa da yönelir. Devletin toplumsal alanı ve toplumu kontrol etme çabalarında, XIX. yüzyıl öncesi yaklaşımlarından farklı olarak tesadüfîlik yerine, süreklilik ve kapsayıcılık anlayışı yerleşmeye başlarken,⁴ bunu sağlayabilecek bir mekanizma olarak polis, jandarma vs. diğer kolluk güçleri de gelişmekteydi.

* Öğretim Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Eskişehir/TÜRKİYE sbingol@anadolu.edu.tr

¹ Bu tür defterlerin hakkında bilgi için bkz. Nejdet Ertuğ, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001, s. 110-112.

² Sedat Bingöl, “İstanbul’da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme”, *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. XXIII, sayı 36, Temmuz 2004, s. 45-46.

³ Bu belge grubu ve içerikleri hakkında geniş bilgi için bkz. Cengiz Kırılı, *Sultan ve Kamuoyu Osmanlı Modernleşme Sürecinde “Havâdis Jurnalleri”*, T.İş Bankası Yay., İstanbul, 2009.

⁴ Cengiz Kırılı, “Kahvehaneler ve Hafiyeler: XIX. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı’da Sosyal Kontrol”, (ed. H.İnalçık-M. Seyitdanlıoğlu) *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı*, Phoenix Yay., İstanbul, 2006, s. 437.

Osmanlı bürokratik örgütlerinin modernleşmesine paralel şekilde, sosyal kontrol mekanizmalarının, daha dar bir çerçevede uygulanmaya çalışıldığını görüyoruz. Toplumsal alanda sadece marjinaler, legalite ile illegalitenin sınırlarında gezenler ya da yine devletin koyduğu normlara göre sınırları aşanlara ve her zaman aşabileceklere yönelik bir kontrol olgusu karşımıza çıkmaktadır.

Aslında hemen her toplumda bu tür gruplar için tarihin her döneminde bir takım kontrol çalışmaları olmuşsa da etkililiği sınırlı olan bu çalışmalar, özellikle XIX. yüzyılda Avrupa merkezli çalışmalarla, etkinliğini arttırarak kriminalistiğin doğuşunu sağlamıştır.

Bilimsel yöntemler ve araçlarla suçu aydınlatma yanında, suçluyu bulma tekniklerini de içeren bu çalışmalar, *Kriminalistik* çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli suçlara ait delil ve emareleri toplamak, yine bu delillerle suçlular arasında ilişkiyi tespit etmek yanında, suçluları teşhis ve yakalamak kriminalistiğin ilgi alanına girmektedir⁵.

Kriminalistiğin olay yeri inceleme, maddi delilleri ve emareleri toplama (suç yerinde bulunan eşyalar yanında, delici, kesici ve ateşli silahlar yani balistik inceleme) noktalarındaki çalışmalarını ayrı bir inceleme konusu olarak daha önce ele aldığımızdan⁶, kriminalistiğin bu yönlerini çalışmamızın konusu dışında bırakarak, bir diğer etkinlik alanı olan *kriminal kimliklendirme* çalışmalarının Osmanlı'daki gelişimini bu makalemizde inceleyerek, kriminalistiğe dair önemli bulduğumuz bazı belgeleri de yayınlayacağız.

Osmanlı'da Kimlik

Sözlük anlamıyla kimlik terimi, birkaç anlam içerse de en genel anlamıyla ve konumuz bakımından, toplumsal bir varlık olarak herhangi bir

⁵ Ahmet Söylemez, *Kriminalistik*, Haşmet Matbaası, İstanbul, (Tarihsiz), s.7, 10; Daha geniş bir kavramsal çerçevede Adli Bilimler *Forensic Sciences* içerisinde, bir alt kol olarak var olan kriminalistik etkinlik ve diğer alt kollar olarak Adli Tıp veya Adli Psikiyatri ya da Kriminolojiden vb. bilimsel etkinliklerden farklı olarak teknik çalışmaların yürütüldüğü inceleme alanıdır. Temel bilimlerin metodlarını kullanarak maddi delillerin tanınması, delil niteliğindeki bütün izlerin incelenerek tanımlanması, bireyselleştirilmesi yanında bu verilerin değerlendirilmesiyle de ilgilidir. Levent Bayram, "Adli Bilimler ve Kriminal Olaylarda Kullanılması", *Polis Dergisi*, sayı 21, Ankara, 2000, s. 77.

⁶ Sedat Bingöl, "Osmanlı Devleti'nde Adli Olaylarda Kriminalistik Tekniklerin Uygulanması ve Kriminalistik Biliminin Doğuşu", (20-24 Eylül 2010) XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara, (Baskıda).

insanın nasıl bir kişi olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerinin bütünüdür ifade eder⁷.

Söz konusu belirti ve niteliklerin neler olabileceğine bakarsak, bir insanın doğumuyla birlikte bazı kimlikler edindiği malumdur. Bireyler, doğduğu topluluğa bağlı olarak, ailevi, etnik, dini ve ilerleyen süreçte mesleki vb. pek çok kimlik edinirse de, bunlar konumuz dışındadır. Bizi ilgilendiren yön, kriminal olaylarda veya adli vakalarda adı geçen insanların tanınmasında, tanımlanmasında ve diğer insanlardan ayırt edilmesinde etkin olan özelliklerini içeren *kimlik* yönüdür. Yaşayan ya da ölü bir kişinin, bu özelliklerinin ortaya konulmasına ise *kimlik belirtimi* -kimlik tespiti- denir. Birçok nedenden ötürü hem canlıda hem de ölü de kimlik tespiti yapmak gerekli olmaktadır⁸.

Bu bağlamdaki kimlik tespiti noktasından hareketle, Osmanlı Devleti'nde bir kriminal teknik olarak, kişilerin biyolojik kimlikleri nasıl saptanırdı sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu olguyu incelediğimizde tıpkı Batı toplumları gibi Osmanlı Devleti de, XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyılın başlarına kadar, günümüzün kriminal kimlik tespit yöntemlerinden yoksundu. Ancak gerek Batı toplumlarında ve gerekse Osmanlıda basit düzeyde de olsa, bu tür kriminal kimlik tespit çabaları görülmektedir⁹.

Osmanlı Devleti'nde gerek Tanzimat'ın arifesinde ve gerekse Tanzimat sonrasında, özellikle iç güvenliğinin sağlanmasına yönelik çabalar içerisinde, XIX. yüzyılın başlarından itibaren mali ve askeri problemlerinin çözümü için imparatorluğun nüfusunun bilinmesi bir ihtiyaç haline gelince, ilk nüfus sayımı önce 1829'da başkentte¹⁰, arkasından 1830-31 yılında

⁷ Türk Dil Kurumu , *Türkçe Sözlük*, c. II., 1988, Ankara, s. 873

⁸ Yıldırım Zeyfeoğlu- İ. Hamit Hancı, "İnsanlarda Kimlik Tespiti", *Sted*, sayı 10, 2001, s. 375

⁹ 3 Haziran 1835 günü annesini, kız ve erkek kardeşini öldüren Pierre Riviere'nin, olaydan sonra kaçması üzerine Vire İlçesi Kraliyet savcılığı, adli polis görevlilerinin zanlıyı yakalaması emrini vermişti. Muhtemelen köyde bulunanların verdiği bilgiler çerçevesinde, zanlının çıkarılan eşkâli şu şekildediydi; ...*Yaş 20, Boy 5 ayak, saç ve kaşlar siyah, Alın dar, Burun sıradan, Ağz sıradan, Çene yuvarlak, Yüz oval ve Dolgun, Ten esmer, Bakış kaçamak bakışlı başı öne eğik, Yürüyüş kesik kesik...* dendiikten sonra kıyafetleri tanımlanmaktaydı. Michel Foucault, *XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti*, Ayrıntı Yayınları 2007, İstanbul, İstanbul, s. 27-31.

¹⁰ Sayımın nasıl yapıldığı ve nüfusun özelliklerinin değerlendirmesi için bkz. Bingöl, "İstanbul'da 1829 Nüfus Sayımı ve...", s. 43-60; Gerçekte 1829 İstanbul nüfus sayımını, XVIII. yüzyılda kesifleşen bir nüfus hareketinin sonucu olarak görmek gerekir. İstanbul'un XVIII. yüzyıl boyunca bir göç olgusuyla karşılaştığını biliyoruz. Bunun nedenlerine bakıldığında, 1760'lardan sonra karşılaşılan tarım ve imalat sektörlerindeki daralma, İran savaşları gibi faktörler yanında malikane uygulamasının bir sonucu olarak, merkezi yönetimin zayıflamasıyla askeri bürokrasi ile taşrada âyanların iktisadi bir güç ortaklığı yapmaları neticesinde reaya ve sipahilerin topraktan koştukları görülmektedir. Bu kokuşlar sonrası, özellikle İstanbul bağlamında, ev-göçü ile marjinallerin kontrolü için önlemler alınmaya çalışılıyordu. bkz. Cengiz Şeker, *İstanbul Ahkâm ve Atik Şikâyet*

imparatorluk genelinde yapılmıştı. Bu genel sayımın sonuçlarını değerlendirecek ve nüfus işleriyle sürekli ilgilenen bir birim olarak İstanbul'da *Ceride Nezâreti* adıyla bir nezaret kuruldu¹¹. Akabinde bütün sancak ve eyaletlerde *Defter Nazırlıkları* da kurulmuştur¹². Bunların en önemli görevleri, yeni oluşturulan kütük diyebileceğimiz, nüfusla ilgili mahalli defterleri güncellemek yanında, güvenlik bakımından seyahat edeceklere *Mürûr Tezkiresi* vermektir¹³.

Söz konusu mahalli defterlerden yayınlanan bazı örneklerle bakıldığında, dikkati çeken bir nokta olarak kişilerin, baba adlarıyla mahallelerine kaydedildikten başka, sınırlı da olsa fiziki özelliklerinin de kaydedilmesi idi. Örneğin, 1829 İstanbul nüfus sayımında Kasaba-i Fındıklı'da, Ayas Paşa mahallesinde sakin Şehr-i Salih ibn-i elhac Mehmed isimli kişi *Bî-zebân, uzun boylu, kumral, bıyıklı* ve 50 yaşında olarak tanımlanmaktaydı¹⁴. Mahalle sakinlerinin tamamının fiziki özellikleri kaydedilmekteydi. Bu kayıtlarda, hem mahalle sakinlerinin hem de mahalleye yerleşme vb. nedenlerle gelen ve gidenlerin hareketlilikleri de kaydedilmişti. Bu defterler özellikle iç güvenlik bakımından mürûr tezkirelerinin verilmesinde temel bir öneme sahipti.

1831 yılına kadar bir başka şehre veya yerleşim bölgesine gitmek isteyen kişi, öncelikle mahalle imamından nereye ve ne amaçla gitmek istediğine dair bir pusula alıp, bunu kaza ve kasabalardaki kadı veya naibe götürerek *mürûr tezkiresi* alırken, kayıt defterine şahsın gideceği yer, süre vs. kaydedilirdi. 1830 genel nüfus sayımı sonrası sancak merkezlerinde defter

Defterlerine Göre 18. Yüzyılda İstanbul'a Yönelik Güçlerin Tasvir ve Tahlii, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007, s. 2-18, 91-93.

¹¹ 1884 yılı Ekim ayında ise "Nüfus-ı Umûmiye Müdüriyeti" adıyla kurulmuş ve bu genel müdürlüğe 1889 yılında "Sicilli Nüfus Ahâli İdarei Umûmiyesi" adı verilmiştir. Asıl hizmeti nüfus işleri olan bu müdürlük, pasaport kalemi, mürur kalemi, vilayet kalemi, Dersaadet kalemi gibi alt kademelere ayrılarak yapılandırılmıştır. Bu yapı gereğince, Osmanlı halkına ilk nüfus tezkireleri de dağıtılmasına başlanmıştır. Bkz. İçişleri Bakanlığı, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresinden Nüfus Cüzdanlarına*, İçişleri Bak. Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2008, s. 2-3.

¹² 1881 yılında Nüfus idaresi, Dahiliye Nezaretine bağlanmıştır. Abdullah Teyfur Erdoğan, *Dahiliye Nezareti Teşkilat Tarihi (1836-1922)*, Hacettepe Üniv. Sos. Bil. Enstitüsü (basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005, s. 33.

¹³ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay., Ankara, 1991, s. 44-46.

¹⁴ Fiziki özellikleri gösterir, yayınlanmış defter örnekleri için bkz. Sedat Bingöl, *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*, Anadolu Üniv. Yay., 2004, Eskişehir, s. 37; M. Çadırcı-A. L. Armağan-S. Bingöl- B. Koç, *1830 Sayımında Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara, 2000; A. Abdulkadiröğlü-I. H. Aksoyak-N. F. Duru, *Kastamonu Jurnal Defteri (1252-1253/1836-1837)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Yay., Ankara, 1998; Mustafa Keskin, *Kayseri Nüfus Müfredat Defteri (1831-1860)*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yay., Kayseri, 2000.

nazırlıkları ve bunlara bağlı kasabalarda *mukayyidlik* örgütü oluşturuldu¹⁵. İmamların ya da muhtarların vermiş olduğu pusulalar, bu kez bu görevlilere gösterilerek, mürûr tezkireleri alınmaktaydı. Tıpkı kayıt defterlerinde olduğu gibi, mürûr tezkirelerinde de bir *Eşkâl hanesi* bulunmaktaydı ve bunun yazılması zorunluluğu 10 Şubat 1841 tarihli nizâmnâmesinde de belirtilmişti¹⁶.

Verilen örneklerde görüldüğü gibi mürûr tezkireleri dönemlerine göre, gelişkin hale gelerek *Eşkâl* bölümü, yani bireylerin fiziki özellikleri ayrıntılanmıştı. Böyle bir kimliklendirmeye, belgeyi taşıyanın sahte belge veya bir başkasının belgesini kullanması önlenmeye çalışılması yanında, sanırız daha ziyade mürûr tezkiresi alma şansı olmayanların¹⁷, kaçakların veya hakkında tutuklama müzekkiresi bulunan kişilerin yakalanmasını sağlamaktı. Mürûr tezkireleri bu tür durumlarda bazen önemli bir rol oynamaktaydı¹⁸.

Örneğin, kayınvalidesi ve zevcesini cerh ve katl eyleyip firar eden Abbas isimli kişiyi yakalayan Çatalca Sancağı 2. Sınıf komiserlerinden Yusuf Efendi mahkemede şöyle diyordu;

...Dersâdetde bir arabacının kayınvalidesi ile zevcesini cerh ve katl ile firar ettiğini evrâk-ı havâdisde mütâlaa etmiş olduğumdan Çatalca civarında tezkiresiz olarak çevrilmiş ve fessiz olduğu halde merkeze gönderilmiş olan Abbas'ın bu iki kadının katili olması ihtimâlini derhâtur ederek ...¹⁹

¹⁵ M. Çadırcı, "Tanzimatın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik", *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İstanbul, İmge Kitabevi, 2007, s.146-149.

¹⁶ Tanzimatın ilanından kısa bir süre sonra 10 Şubat 1841 tarihinde yapılan bir nizamname ile pratikte uygulanan usuller bir norma bağlandı. Bu nizâmnâme ile kimlerin hangi hallerde ve nasıl bu mürûr tezkirelerini alacağı belirtilmişti. Geniş bilgi için bkz. M. Çadırcı, "Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'-i Mürûr ve Pasaport Nizâmnâmeleri", *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İstanbul, İmge Kitabevi, 2007, s. 153-172.

¹⁷ Kayıt defterlerinde göze çarpan ikinci bir nokta mahallelerde oturanların birbirlerine kefil edilmeleiydi. Yukarıda zikrettiğimiz mahallede oturanlar sayıldıktan sonra mahallenin kayıtlarının hemen altına düşülen; ...*Bâläda muharrer ahâl-i mahalle her biri âhere kefil olduklarından mâada...* gibi ifadelerde de görüleceği üzere, Osmanlı mahallelerinde ve köylerinde oturanlar birbirlerine kefil edilmişti. Bu kefâlet usulünün uygulanma tarihi XIX. yüzyıldan çok öncelere gitmekteyse de, bizim açımızdan güvenlik sorunlarına çare olarak uygulanması yanında, toplumsal, iktisadi ve ticari vb. ilişkiler bakımından da önemlerini genişçe değerlendiren bir çalışma için bkz. Abdullah Saydam, "Osmanlılarda Kefâlet Usûlü", *Tarih ve Toplum*, sayı 164, Ağustos, s. 4-12; S. Bingöl, *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve...*, s. 42.

¹⁸ Nitekim bazı ihmaller görülmesi üzerine (18 Şevval 1277) 29 Nisan 1861'de *Bilumüm Vüldât-ı izâm ve Mulasarrıfın-ı Kıvâm Hazerâtıyla Kâimmakamlara* yazılan emirde, mürûr tezkirelerine eşkâl ve sinnin yazılmasının ihmhal edildiği ve firarilerin yakalanmasında bu hususlara önemi hatırlatılarak, bu hususlara dikkat edilmesi isteniyordu. BOA. AMKT.UM, Dosya 126, Gömlek 31.

¹⁹ *Ceride-i Mahakim-i Adliye*, numara 39, (14 Zilkade 1319) 9 Şubat 1317, s. 3.

Abbas'ı sorguladığını ve ilgilinin belirtilen suçları işlediğini ikrâr ettiğini ifade etmekteydi. Herhangi bir fiilden dolayı itham olunan veya firarda olan kişilere yönelik yakalama emirlerinde de fiziki özelliklerin belirtilmesi çok önemli görülmekteydi. Dersaâdet İstinaf Mahkemesi Müddei Umûmiliği'nin *Ceride-i Mehakim-i Adliye Gazetesi*'nde yayımladığı ilanda, bir yaralama ve cinâyet olayı nedeniyle firarda olan 19 yaşındaki Petro'yu *kısa boylu, zayıf bünyeli, buğday benizli, siyah kaş ve saçlı* olarak tanımlarken, diğer zanlı 20 yaşındaki Koçu'yu da *orta boylu, tıknazca vücudlu, ablak yüzlü, siyah saçlı ve kaşlı* olarak tanımladıktan sonra, söz konusu suçun müttehimleri oldukları ve *Müttehim-i merkûmânın her nerede görülürse tutulup mahkeme-i mezkûre tevkifhânesine teslimleri lâzım geleceği* bircümle zabıta-i adliye memûrlarının *malûmu olmak üzere işbu ahz u girift müzekkeresi*²⁰ tanzim edildiği vurgulanmaktaydı.

Aslında bu mürûr tezkirelerinin kontrolü veya yakalama emirlerinin gerçekte, bu tür marjinal olarak tanımlanabilecek yani suç işlemeye meyilli ya da kaçak denilebilecek kişileri önlemesi beklenemez. Özellikle kriminal yazı incelemesi ya da asıl belgelerle ilgilinin gösterdiği belgenin karşılaştırma şansının olmadığı durumlarda işe yaramayacaklardı. Bu tür kişilerin yaptıkları herhangi bir seyahat sırasında, kendilerince üretilmesi oldukça kolay olabilecek belgeler kullanması çok da zor olmasa gerektir. Kalpazanlık ya da belge sahtekarlıklarıyla ilgili olarak arşivlerimizdeki belgeler, bize sıradışı (marjinal) kişilerin, bu tür durumları aslında rahatlıkla aşabileceklerini gösterir. Ancak yine de basit düzeyde de olsa kişilerin fiziki olarak tanımlanmaları, zanlıların kimliklendirilmesinde, zabıta kuvvetlerine yardımcı olmak üzere kullanılmaktaydı.

Kriminal olaylarda bu kimliklendirmelerin çoğu zaman asıl kaynağı, zanlıların yaşadıkları çevre sakinleriydi. Bir adli olayla ilgili olarak suçlanan zanlı ya da hüküm giyen suçlu ya da sabıkalı insanlar, kendi küçük yerel topluluklarında tanınmaktaydılar. Sanayi Devrimi öncesi ve sonrasındaki erken dönemlerde, çoğu bireyin köyü veya yerleşim bölgesinin dışına fazla çıkmaksızın yaşaması nedeniyle, ailesi ve komşularının hafızalarında, fiziksel özellikleriyle ayrıntılı olarak tanınmaktaydılar²¹.

Ancak Sanayi Devrimi sonrası Batı toplumlarında yaşanan kırsal alandan kentlere göç olgusu çerçevesinde, bir yandan toplumsal hareketliliğe

²⁰ *Ceride-i Mahakim-i Adliye*, numara 14, (16 Şaban 1319) 14 Teşrinisani 1317, s. 4.

²¹ Simon A.Cole, *Şüpheli Kimlikler*, çev. Esen Türey, Oğlak Yayınları, İstanbul, 2001, s. 22.

bağlı olarak belirli bir sınıf ya da gruba âidiyeti ifade eden giyim, hal, dil vb. unsurlar, giderek kalabalıklaşan kent ortamlarında, anlamsızlaşmaya ve bireylerin kimlikleri de belirsizleşmeye başladı.

Bir yandan kişisel tanışıklık ve kolektif hafızaya dayanan, gayri-resmi kimlikleme ve teşhise dayalı sistem, zamanla işe yaramaz hale geldi. Köyünden veya kökeni olan bölgeden ayrılarak, uzak bir kente veya bölgeye giden bir kişiyi, artık içinde bulunduğu yeni kentte ya da onun yakın çevresinde tanıyan yoktur. Kimliğinin teşhisi icap ettiğinde, özellikle marjinaler salt beyana ya da sahte kimliklemeyle dayalı yeni kimlikler edinebilirlerdi. Bu bakımdan kamu otoriteleri için bireyler daha az güvenilir hale geldi. Modern devletlerin bürokratik resmi kurumlarının oluşmaya başlamasına paralel olarak, yeni toplum yapısı içerisinde suçlular ve sıradan insanlar hakkında daha fazla bilgi toplamanın devletler için gerekliliği ortaya çıkmıştı. Bürokratik kurumlar da ilgi alanlarına giren kişilerin en azından fiziki özelliklerini tanımlayıcı birer kimliğinin olması gerektiğini düşündüler²².

Osmanlı Devleti'nde de, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, benzer olgular görülür. Ülke dışından gelen göçler, batı ülkeleriyle daha yakın ilişkilerin gelişmesi, yine siyasal sebeplerle Ermenilerce ortaya çıkarılan bazı asayiş sorunları veya kentlerde eskisinden çok daha ciddi bir sorun olarak *Serseri*²³ terimi altında toplanan ve güvensizlik oluşturan bir toplulukla karşılaşılmaktaydı. Bu durum toplumun diğer kesimleri içinde geçerli olmakla beraber, özellikle öncelikli olarak sıradışı ya da buna yakın grupların bireyselleştirilmelerini, yani kimliklendirilmelerini zorunlu kılmaktaydı.

Öte yandan kimlik tespitinin önem kazandığı bir diğer yer mahkemelerdi. Pek çok davada şahitlere, hakkında şahitlik ettiği kişinin (zanlının) mahkemede olan kişi olup-olmadığı sorulmakta ve onlar da bu kimlik tespitini, olaylarla ilgili şahadetlerinin sonunda *ve hakkmda şehâdet eylediği şahs-ı hazır bulunan müttehim (Panayot vb.) olduğunu ifadesine ilave etti*²⁴ gibi benzer

²² Cole, *a.g.e.*, s. 25-27.

²³ 10 Mayıs 1909 da neşredilen *Serseri ve Mazanne-i Sâ-i Eshâs Hakkında Kanun* imparatorlukta XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşan ortama binaen, alınacak önlemleri göstermektedir. *Düstûr*, Tertip II, c. 1, 1329, s. 169-172; Osmanlı İmparatorluğu'nda iç güvenlik sorununa yönelik yaklaşımlarla, özellikle başkentte ve taşrada polis birimlerinin kuruluşu ve yüzyılın sonu itibarıyla dilenciler ve serseri olarak tanımlanan kitleye karşı yaklaşımları için bkz. Nadir Özbek, "İkinci Meşrutiyet İstanbul'unda Serseriler ve Dilenciler", *Toplumsal Tarih*, sayı 64, Nisan 1999, s. 34-43; "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909." *Türklük Araştırmaları Dergisi*, no. 16, Güz 2004, s. 71-83; Osmanlı Devleti'nde bir olgu olarak, *Dilencilik* geniş bir şekilde bütün yönleriyle ele alan bir çalışma için bkz. Suvat Parin (yay. haz.), *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, İBB Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008, s. 574.

²⁴ *Ceride-i Mahakim-i Adliye*, numara 70, (8 Rebiülevvel 1320) 1 Haziran 1318, s. 2.

ifadelerle yapmaktaydılar. Bütün şahit ifadelerinin sonunda yer alan bu tarz kimliklendirme haricinde, kimliklendirme olgusu gerçekte mahkemeler bakımından, mükerrer (itiyâdi) suçlarda önem kazanmaktaydı.

Hemen belirtelim ki Tanzimat öncesi dönemler için tekerrür eden (itiyâdi) suçlar ve mükerrirler konusu ayrı bir özel çalışmayı gerektirmektedir. İşin bu yönünü bir tarafa bırakarak, Tanzimat sonrası için neşr edilen cezâ kanûnnâmelerine baktığımızda, (1256) 1840 tarihli kanunda bu konuda bir hüküm görülmemesine rağmen, (1267) 1851 tarihli Cezâ Kanûnnâmesi'nin fasl-ı sanîsinin 5. maddesi sarkıntılık, na'ra atmak, kumarbazlık suçları için 1-2 defaya kadar 3'den nihayet 79 deyneğe kadar cezâ öngörürken, şayet bu suçlarda ısrar edilirse aynı cezâ icrâ edildikten başka, kendisinde pişmanlık ortaya çıkıp, tövbe edinceye kadar Dersaadette küreğe, taşrada ise prangaya vurulmasını emretmekteydi. Aynı kanûnnâmenin fasl-ı salisindeki 19. maddede ise bakkal, kasap, fırıncı esnafının sahtekarlıkları halinde 3'den 79'a kadar değnekle darbları ve haps edilmelerini, ancak 4. defa aynı suçu işlerlerse, işyerleri tasfiye ettirilerek ve aynı işi sürdürememek kaydıyla memleketlerine sürülmelerini emretmekteydi²⁵.

(1274) 1858 tarihli Cezâ Kanûnnâmesi'nin 8. maddesi ise *Kanûnun tayîn ettiği ahvâlden mâadâ yerlerde mükerrirler hakkında cezâ iki kat hükm olunur*²⁶ demektedir. Nitekim mükerrirlerle ilgili olarak verilmiş bazı mahkeme kararlarının örnekleri elimizdedir. İlk örneğimiz, kalpazanlıkla suçlanan Ahmet bin Yusuf isimli kişinin, *kalpazanlık fülinden dolayı mahkûmiyet-i sâbıkası bulunması tebeyyün ettiği*nden Kanûn-ı cezânın 143. ve 148. maddeleri gereği 15 sene küreğe konulmasına karar²⁷ verilmesiydi.

Bir başka davada da, Behçet Efendi isimli kişi, birkaç kişiye yönelik olarak, revolveriyle ateş açarak 1 kişiyi yaralamıştı. Mahkemece suç sabit görüle-

²⁵ A. Lütfi; *Mîrât-ı Adâlet yahud Tarihçe-i Adliyye-i Devlet-i Âliyye*, Naşiri Kitapçı Ohannes, İstanbul, 1304, s. 128-146; Latin harfleriyle çevirisi için bkz. R. Kaynar, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, TTK Yay., Ankara, 1985, s. 303-312; (15 Rebiülâhîr 1267) 17 Şubat 1851 tarihli ikinci ceza kanûnnâmesinin tam metni için bkz. A. Lütfi, *a.g.e.*, s. 150-176; Ayrıca Osmanlı Ceza Hukuku bakımından suç kavramı, suçların sınıflandırılması, ceza hukuku bakımından yaptırımlar, infaz hukuku konularında geniş bilgi içeren bir başvuru kaynağı için bkz. Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükmeler*, Mimoza Yayıncılık, Konya, 2010.

²⁶ *Düstûr-ı Atik* 1279, s. 85.

²⁷ *Ceride-i Mahakim-i Adliye*, sayı 7, (21 Recep 1319) 30 Teşrinievvel 1317, sayfa 3; Burada Ceza Kanunnamesine göre 2 kat ceza verilmesi gerekirken, verilmemiştir. Ceza kanûnnâmesine göre ilk kez de 10 yıl, 2. kezde ise cezanın ikiye katlanması gerekirdi.

rek Behçet Efendi'nin *kanûn-ı cezânın 180. maddesine tevfikân fîlin tekerrürü sebeb-i şiddet* tutularak 4 sene küreğe konulmasına karar verilmişti²⁸.

Yukarıda sözü edilen kişiler sabıkalı olarak tanımlanmıştı. Yani daha önce suç işledikleri anlaşılmıştı. Sorun bunun nasıl anlaşıldığıdır. Bu adamların veya başkalarının daha önce suç işleyip işlemedikleri nasıl bilinirdi? Bu noktada Osmanlı Devleti için Tanzimat öncesi ve sonrası için de söyleyebileceğimiz şey, sürekli suç işleyen, yani *şerîr*, *mükerrir* veya *sabıkalı* adlarıyla anılan kişiler için düzenli ve resmi makamların istediklerinde erişebileceği bir kayıt sistemi bulunmaması idi²⁹.

Her ne kadar Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiyye Kanunu'nun 445, 446, 447. maddeleri³⁰, cezâ mahkemeleri katipliklerinde, hüküm giyenlerin isim, yaş, sanat ve mahkûmiyetlerine dair bir defter tutulmasını ve bu defterlerin birer örneğinin 3 ayda bir Adliye ve Zabtiye nezâretlerine gönderilmelerini emretse de, bunun pratikte işe yaramadığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen mahkûmların kimliklerinin gizli tutmaları sonucunda, kısa bir süre içinde alfabetik olan, ancak bir tasnifleme biçimi olmayan ve gerçek kimliğin saklanması halinde tespiti için bir yöntem yokluğu nedeniyle, zaman içinde kullanılamaz hale gelmiştir. Örneğin sabıkalı bir kalpazanın imparatorluğun daha önce hiç bulunmadığı ve tanınmadığı bir bölgesinde tekrar icrâ-yı faaliyette bulunduğunu ve yakalandığını düşünelim. Bu kişiye ceza verilirken, imparatorlukta her yerin birbiriyle düzenli bir bilgi-akış sistemi içinde olmaması ve kişinin kimliğinin tespitinde yalan söylemesi halinde, merkez kabul edilen yerdeki kayıtlarda aranılan kişi (mükerrir olsa da) bulunamayacaktır. Bir yandan verilen bilgilerle sabıka kayıtlarına ulaşmanın imkansızken, öte yandan yeniden kayıtlanan ve gerçekte olma-

²⁸ *Ceride-i Mahakim-i Adliye*, sayı 18 (30 Şaban 1319), 28 Teşrinisâni 1317, s. 2.

²⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgelerde zaman zaman rastlanan "Mücrim Defteri" ifadeleri aslında bir kayıt sisteminin varlığını işaret eder görünürse de, işlevsel olarak bu sistem daha ziyade zindanlarda tutulan kişilerin bir esami listesi, işledikleri suçlar ve cezanın süresi gibi bilgileri içeriyordu. Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda Avrupa kökenli diyebileceğimiz "Hapishane" anlayışın benimsemesi sonucu kurulan hapishanelere, yetkililer saydığımız özelliklere sahip kayıtları "Vukuât ve Yoklama Defterleri" adıyla, merkezde ilgili birimlere göndermekteydi. Ancak muhtemelen merkezi birimler açısından bu kayıtlar, bir sıfat olarak "Mücrim" defteri adıyla nitelenmekteydi. Nitekim yazar Mehmet Akman güzel bir örnek vermektedir. Verilen belgede, daha evvel Lala olan Cafer'in göndermiş olduğu "mücrim" ifadesiyle tanımlanan, defterde kayıtlı olan Hüsvrev isimli kişinin, mahalindeki defter esas alınarak serbest bırakılması ifade edilir. Oysaki "Mücrim defteri" ifadesi sanki işlevsel olarak sabıka kayıtları havasını verse de, böyle bir işlevi olsa olsa çok sınırlı durumlar da verebileceğini düşünebiliriz. Yazar, ayrıca bu defterlerin kataloglara geçirilmemesi nedeniyle ayrıntılı bilgiye sahip olamadığımızı da vurgulamaktadır. Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yay. İstanbul, 2004, s. 107-108; Ömer Şen, *Osmanlı'da Mahkum Olmak (Avrupalaşma Sürecinde Hapishaneler)*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 143-144.

³⁰ *Düstûr* 1296, I. Tertip, cilt 4, s. 223-224.

yan kişilerin giderek kayıtlara girmesi bu kayıtları giderek daha da işe yaramaz hale getirecektir.

Kimliklendirme konusunda, uluslararası suçlar ve suçluların yakalanması noktasında, Osmanlı ve yabancı polis teşkilatları arasında işbirlikleri de kesin kimlik tespitlerini ve ortak bazı yöntemlerinin kullanımını da zorunlu kılmaktaydı.

Osmanlı'da Antropometri (Portrait Parle) ya da Mesâha-i Ebdân Tekniğinin Kabulü

XIX. yüzyılda hukuk ve tıp çalışmalarını yürüten araştırmacıların bazıları, insan bedenindeki doğal izlerin herhangi bir kişiyi tanımlamaya veya teşhis etmeye yarayabileceğini düşünmeye başladılar. Örneğin 1865'te Hekim Ernest Morillon, kişisel kimliğin en iyi göstergesi olarak cinsiyet, yaş, beden ölçüsü, saç, dişler, yara izleri, bedensel kusurlar gibi bir insandaki tekil özelliklerin o kişinin, (konusunu bir suçun oluşturduğu kalpazanlık, kasa hırsızlığı vb. bir sanata sahip kişilerin) mesleki bakımından, işaretleri olabileceğini ileri sürmekteydi. Aynı dönemde bazı Batılı hukukçular da, adli ceza sisteminde sayıları durmadan artan insanların kimliğinin tespiti konusuna daha çok ilgi gösterdiler. Hükümetler ise suçlara ve suç kavramına, toplumsal bünyeye musallat olan bir salgın hastalık gibi bakarken, hukukçular da sürekli suç işleyen kişileri tespit etmek, yani sabıkalılara ulaşmak için *suç sorununu* bu bağlamda görmeye başladılar. İtiyâdi suçluların, yani sürekli şekilde suç işleyenlerin, yasalara saygılı normal vatandaşlardan temelde, biyolojik olarak farklı veya sapkın kişiler olduğunu düşünmeye başladılar.

Böylece işlenen bir çok suçun, genellikle az sayıdaki *-mükerrir-* suçlular tarafından tekrarlandığı ve bu mükerrirlere daha uzun cezâlar verilerek ve hatta onları sürgün ederek, suçlarla mücadele edilmesini benimsedikleri görülür. Buna paralel şekilde bilimsel olarak da itiyâdi suçlular için fiziksel bir neden aranmaktaydı. Buna dair *Carl Gustav Carus* suçluların kafatası ölçümünü konu edinen, *Yeni ve Bilimsel Kafa Ölçümü İlkeleri* adlı eserini 1840'ta yayınladı. 1860'lara gelindiğinde, bu konudaki yani kafatası bölgelelerinin büyüklüğünden ve çıkıntılığından yola çıkılarak, bireylerin kişilik ve karakterini saptamaya çalışan *Frenoloji* alanındaki çalışmalar çoğaldı. Suçun nedenlerine, suçluların doğasına ve cezanın amacına yönelik olarak ortaya çıkan yeni düşünceler çerçevesinde, *kriminal kimlik* tespitlerine olan ihtiyaç daha da şiddetli hale geldi. Bu yaklaşıma göre, itiyâdi suçlular, sonradan

değil doğuştan böyle olduklarına göre, kaçınılmaz olarak tekrar suç işleyeceklerdir. Bu durum onlarda bir alışkanlık haline geldiğine göre, bunların geçmiş suçlarının saptanması gerekliliği de kaçınılmaz bir zorunluluktur³¹.

Öte yandan suçluların simasını saptama konusunda fotoğrafın, ortaya çıkar çıkmaz, adli sistemde kullanıma sokulduğunu söyleyebiliriz. Fransızlar 1841'de mahkûmların fotoğraflarını çekmeye başladı, İngiliz polisi 1840'ta bir fotoğrafçı tuttu. 1854'te İsviçre'de zanlıların fotoğrafları yetkililere dağıtmaya başlandı. New York'ta 1858'de polis departmanı, ünlü suçluların resimlerinin bulunduğu bir sabıkalılar albümü oluşturup, kullanmaya başladı. 1880'e geldiğinde Paris polisinde 75.000 fotoğraftan oluşan bir koleksiyon bulunmaktaydı.

Ancak fotoğrafın, *kriminal kimlik tespiti* bakımından iki sakıncası ortaya çıktı. Birincisi fotoğraf çekildiği andan itibaren eskimeye başlamaktaydı. İkincisi ise suçluların sahte isim vermeleri halinde ya da bazı vakalarda zanlıları gören ama tanımayan şahitlerin, binlerce fotoğraf yığını arasından, suçluları tespit etmeleri giderek imkansız hale gelmesi idi³². Bir diğer sakınca ise, kılık ve imaj değiştirme konusunda oldukça başarılı profesyonel suçluların bulunmasıydı. Aşağıda *-Polis Dergisi'*nden alıntıladığımız- resmi bulunan kişi, buna iyi bir örnektir. Avrupa'da sahtekarlığı iş edindiği anlaşılan ve bu uğurda kılıktan kılığa oldukça başarılı şekilde giren bu şahsın, çeşitli pozlarda alınmış fotoğrafları tek bir pozda birleştirilerek, Osmanlı sınırları içerisindeki ilgilileri uyarıcı olması amacıyla yayınlanmıştır.

XIX. yüzyıl sonlarına doğru, kriminal kimlik tespiti noktasında, bulunan iki yeni teknik, hemen hemen aynı dönemde doğdular. Paris Polis merkezinde görevli polis memuru Alphonse Bertillon, bir kişinin bedeni üzerinden antropometrik ölçümler yaparak, uzun süreli değişmez sabiteler oluşturup bunlara dayanarak, suçlu kimliğinin tespit edildiği bir yöntem ortaya koydu. Bertillonaj da denilen bu sistemde, çap pergelleri ve çeşitli cetveller kullanılarak, bir beden üzerinden 10 farklı antropometrik ölçü alınmaktaydı. Bu ölçüler *boy, kafa uzunluğu, kafa genişliği, kol uzunluğu, oturur durumdaki boy, sol orta parmak uzunluğu, sol serçe parmak uzunluğu, sol ayak uzunluğu, sol ön kol uzunluğu, sağ kulak uzunluğu ve yanak genişliğidir*.³³ A.Bertillon'un bu kemik uzunluklarını seçmesindeki sebep, bir insanın kilo

³¹ Cole, *a.g.e.*, s. 30-36.

³² Cole, *a.g.e.*, s. 42-43, 49-57.

³³ Eugenia Parry, *1886-1902 Paris Polis Kayıtlarına Göre Bir Albüm Dolusu Cinayet*, çev. M. Harmancı, Oğlak Yay., İstanbul, 2000, s. 20-21.

alması ya da yaşlanması halinde, insanın bu faktörlerden en az etkilenecek muhtemel uzuvları olması idi.

Bunun dışında adına *Bertillon Kartı* denilen bir kayıt kartına, bu ölçümlerden sonra ilgilinin eşkâli kaydedilirdi. Eşkâl için tek bir hane yerine, tutuklunun gözlerini, kulaklarını, dudaklarını, sakalını, saç rengini, ten rengini, alnını, burnunu, çenesini, göz bebeğini, kaşlarını, genel davranışını, sesini, dilini vb. özelliklerini de tarif etmek için ayrı haneler açılmıştı. Son olarak bu kimlik sisteminde, suçluya ait özgün işaretler, yani vücudundaki yara izleri, dövmele vb. kalıcı izler de kaydedilmekteydi.

Ayrıca A. Bertillon insan özelliklerini bütün çeşitliliği ile tanımlamak için biçimsel (morfolojik) bir sözcük dağarcığı da geliştirdi. Sadece göz renklerini ayırabilmek için 50 çeşitten fazla göz rengi tanımladı. Dudaklar, sakal kılları, göz kapakları, kulaklar gibi uzuvlar için de ayrıca biçimsel tanımlamalar geliştirdi. Bertillonaj kartlarında kullanılmak üzere, biçimsel sözcükleri standartlaştırılmış kısaltmalar ve simgelerle ifade eden, bir sistem de icat etti³⁴.

1888'den itibaren Antropometri yöntemi kendini kanıtladı. Elde ettiği başarı üzerine dünyadaki pek çok polis örgütü, bu sistemi kabul etti. Amerika ve Kanada 1887, Arjantin 1892, İngiltere 1894'de bu sistemi kullanmaya başladı. Aynı dönemde, siyasal bir radikal hareket olarak ortaya çıkan Anarşist hareket, etkinliğini artırmak amacıyla terör yöntemini benimsemişti. Anarşistlerin dünya yüzeyinde çeşitli suikast hareketlerine girişmesi sonucu, bu terör eylemlerine karşı önlem olarak 1898'de Roma'da bir Anti-Anarşist Konferansı toplandı. Konferans kararları içinde anarşistlerle etkin bir mücadele aracı olarak, uluslararası teröristleri izleyebilmek için bütün Avrupa için standart bir kimlik sistemi olarak Antropometri yöntemi benimsendi. Bu çerçevede Osmanlı Devleti de bu sisteme katıldı.³⁵

Bu konuda elimize geçen ilk belgelere göre, (26 Nisan 1314) 8 Mayıs 1898 tarihinde Zaptiye Nezâreti, Sadârete yazdığı yazıda, *erbâb-ı cinâyâtın ahz-ı eşkâline mahsûs* ve parası da cenâb-ı padişâhiden ödenen aletlerin, ilkin Zaptiye Dâiresi bahçesinde bir mahal yaptırılarak kullanımı düşünülmüşse

³⁴ Cole, *a.g.e.*, s. 63-73.

³⁵ Cole, *a.g.e.*, s. 85.

de Mösyö Lefoulon³⁶ ile görüşülerek, onun verdiği izâha binâen bu sakıncalı görülerek, bunun yerine Hapishane-i Umûmi'de, eski hastanede bir odanın tamir edilerek, kullanılabilceği bildirilmekteydi.³⁷

Öte yandan bu aletlerin kullanımı için *Antropometrik hizmetinin teşkili zmnında kontrato ile hizmet-i saltanat-ı seniyyeye dahil olmuş olan* Fransız memûriyetinden Mösyö Föke ile anlaşma yapıldığını ücret, harcırah konusunda gereği için, Hariciye Nezâreti'nce Sadaret makamına hitaben kaleme alınan bir yazı (12 Teşrinisâni 1314) 24 Kasım 1898 tarihini taşımaktadır.³⁸

Antropometri ya da Osmanlı lisanınca *Mesâha-i Ebdân* yöntemi 1898-1899 başlarından itibaren İstanbul'da uygulanmaya başlamıştı. Sultan II. Abdülhamit'ten sadır olan (27 Rebiülâhir 1318) 23 Ağustos 1900 tarihli bir *İrâdede*, alınan araçlar hatırlatılarak, uygulamaya dair bilgi alınamadığı ve mücriminin eşkâlinin ve ölçülerinin alınması yönteminin yürürlüğe sokulması için bir nizâmname hazırlanması emredilmekteydi.³⁹

Bu irâdeye istinaden Zabtiye Nezâreti (28 Cemaziyelâhir 1318) 23 Ekim 1900 tarihli cevabi yazısında, nizâmname lâyihasının hazırlandığı bildirildikten başka, bu usûlün zaten Dersââdet'te icrâ edildiği ve faydalarının görüldüğü hatırlatılarak, bütün vilâyetlerde uygulamanın kabulüyle, Cinâyet Hapishanesi bulunan merkezlerde de tatbiki gerektiğinden, oralara tayin edilecek memûrin-i zabıtaya bu yöntemin öğretilmesi için artık dışarıdan memûr getirilmesine gerek olmayıp, bu görevin Polis Heyet-i Teftişiyeye Reisi Yusuf (Cemil) Efendi tarafından üstlenildiği ve vilâyetlere gönderilmesi gereken aletlerin de İstanbul'dan daha uygun fiyatlarla sağlanabileceği belirtilmekteydi⁴⁰.

Böylece kabul edilen "Mücriminin Ölçü ve Eşkâllerinin Ahzına Dâir Nizâmname"ye göre, bütün suçluların eşkâl ve ölçüleri Dersââdet'te, bütün vilâyetlerde ve müstakil livâlardaki merkez Cinâyet Hapishanelerinde kaydedilecekti. (1. Madde)

³⁶ Osmanlı Devleti'nde 1880'lerden itibaren polis teşkilatının modernizasyonunda danışman olarak rol alan Lefoulon ve diğer Fransız polislerine dair bilgi için bkz. Noémi Lévy, "Polislikle İlgili Bilgilerin Dolaşım Tarzları: Osmanlı Polisi İçin Fransız Modeli Mi?", *Jandarma ve Polis*, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2009, s. 151-157.

³⁷ BOA, BEO Dosya 1120, Gömlek 83937.

³⁸ BOA, BEO Dosya 1233, Gömlek 92401.

³⁹ BOA, İrade Hususi Dosya 83, Gömlek 1318 R/8.

⁴⁰ BOA, Y. A. HUS., Dosya 413, Gömlek 94.

Bir suçla ilgili zanlı kabul edilip tutuklanan her şahıs, tevkifhâneye teslim edildiğinde yeni yonteme göre ölçü ve eşkâli alınarak, tutulacak özel bir deftere kaydedilecekti. Zanlı olarak tutuklanan muzır şahıslarla, tehlikeli canilerin ölçü ve eşkâlleri yanında bir de fotoğrafı alınarak⁴¹ eşkâl pusulasına eklendikten sonra, şahsın hüviyeti ile sabıkası kaydedilecekti (2. Madde).

Cezasını tamamlayan mahkûmlar, yeniden ölçü memûru tarafından kontrol edilerek hapisliği sırasında değişebilecek eşkâli kaydedilecekti (3. Madde).

Ölçüleri ve eşkâlleri alınan her şahıs için birer eşkâl pusulası düzenlenerek, bunlardan 1 numaralı bir mukavvaya yapıştırılıp alfabetik sıralı kutulara koyulacak, 2 numaralı boy ölçülerinin türüne göre ayrıca kutulara konarak saklanacaktı. Böylece sabıkalı bir şahsın aranması gerektiğinde, eşkâl pusulasının suretleri ilgili memûrlara verilerek, aranılan şahıs bir an önce kolaylıkla bulunacaktı (4. Madde).

Suçluların eşkâl ve ölçülerini kayd etmek üzere söz konusu pusulalar dışında, 2 defter daha tutulacaktır. Kimliği tespit edilmiş suçluların sabıkasını buldurmak için alfabetik olarak düzenlenen ilk deftere müracaat edilecektir. Herhangi bir kişinin, kimliği bilinmeyen ve aranılan şahıslardan olup olmadığının tahkiki gerekli ya da o kişinin daha önce sabıkası olup olmadığının tespiti için ise, tutulacak 2 numaralı deftere başvurularak tutuklu şahsın boy ölçüsü ya da diğer ölçüleri ve âlâmet-i fârikaları karşılaştırılacaktı (5.madde).

Bu şekilde ele geçen veya hakkında inceleme yapılacak kişinin kimlik beyanıyla yetinilmeyip, örneğin kol açıklığı, kulak ölçüleri vb. belirli bir nokta alındıktan sonra kayıtlarla karşılaştırılmakta ve eşleşme olması halinde diğer değişmez sabiteler tek tek karşılaştırılarak, bütün ölçülerin ve eşkâle dair âlâmet-i fârikaları da karşılaştırılarak, bu verilerin tutması halinde şayet kişi yalan söylemişse kimliği ortaya (mükerrir olup olmadığı) çıkartılırken, şayet doğru söylemişse teyidi alınabilmekteydi. Tabi bu durum gerektiğinde şüpheliler veya kimliği bilinmeyen cesetler içinde geçerliydi.

Gerektiğinde uygulama için Zaptiye dairesinde tutulacak *Umûm Defteri Kebîre* her ay kaydedilmek üzere, ülke genelinde tutuklanan şahısların

⁴¹ Hapishanelerdeki mahkûmların fotoğraflarının alındığını ancak bunların ne amaçla alındığının bilinmediğini belirten bir eser için bkz. Adnan Genç- Orhan M. Çolak (yay. haz.) , *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., 2008, İstanbul, s. 40.

eşkâl ve ölçülerini içeren, birer defter her ayın sonunda Zaptiye Nezâretine gönderilecekti (6. Madde).

Tutuklandığı bölgenin ahalisinden olmayan şahıslara ait eşkâl ve ölçüleri ile diğer gerekli bilgileri de içeren bir eşkâl pusulası, Zaptiyedeki defterden çıkartılarak, şahsın tabi olduğu mahalle gönderilerek oraca da tutulan deftere kaydedilecekti.⁴² Daha sonra ölçülerin nasıl alınacağı konusunda ayrıntılı bir tarifnâme de verilmekteydi.

Osmanlıda Daktiloskopi ya da Parmak İzinin Kullanımı

Mesâha-i Ebdân yani Antropometri yönteminin kullanımı ile hemen hemen aynı zamanda doğan parmak izi yöntemi, zaman içinde kesinliği, benzemez benzetilemez oluşu nedeniyle, tüm dünya polis örgütlerince yavaş yavaş kabul edilecektir. İnsanoğlunun dikkatini çektiği ve kişiye özgü olduğu fark edildiği içindir ki, parmak uçlarında yer alan şekiller erken uygarlık dönemlerinde bile, örneğin Asur, Babil vesikalarında ve resimlerinde yine eski Çin belgelerinde, kullanılmıştı. Parmak izi hakkında XIX. yüzyılda başlatılan araştırmalar çerçevesinde, 1880 yılında *Dr. Henry Faulds, Nature Dergisi*'nde parmak izlerinin değişmezlik unsurunu ve parmak izlerinin kriminal olaylarda delil olarak kullanılabileceğini söylerken, benzer çalışmalar yapan Francis Galton, parmak izlerinin benzemez ve benzetilemez olduğunu bilimsel olarak ortaya koydu. Ancak bir tasnif sistemi olmadıkça, tıpkı fotoğrafın başına gelenler gibi, bu yöntem de giderek atıl hale gelecekti. Bununla ilgili araştırmalar yapan Scodland Yard yöneticisi Sir Edward Richard Henry, Galton'la birlikte çalışarak Galton-Henry tasnif sistemini kurdu. Parmaklarımız papil denilen çizgilerden oluşurken, bunları tanımlamak için parmaktan alınan izlere göre, ark tipi, tak tipi, sola yatık izler vb. detaylı genellemelere gidilerek tasniflenmiştir.⁴³

Dünyada parmak izinin yayılmasına paralel şekilde⁴⁴, Osmanlı Devleti de, Antropometri yönteminin kabulünden 1 yıl sonra, başkentte bu yöntemi de kullanıma soktu. Bu ikili sistem, bir süre birlikte kullanıldı. Eşkâl kartlarına, parmak izleri de alınmaktaydı. Osmanlı Devleti, 1899'dan itibaren Zaptiye Dâiresi'nde oluşturulan birimde birkaç bin hüviyet varakasına sahip olduysa da, 31 Mart Vakası nedeniyle, bu kartlar 1909'da yok

⁴² BOA, Y..A...HUS., Dosya 413, Gömlek 94; Belgenin orijinali ve çevrimyazısı için bkz. *EK- I*

⁴³ Söylemez, *a.g.e.*, s. 24-31.

⁴⁴ Cole, *a.g.e.*, s. 138-146.

olmuştu. Olayların yatışması sonrasında, kayıtlar yeni baştan tutulmaya başlanmıştır.⁴⁵

Nitekim Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti, Daktiloskopi (Parmak İzi) Şubesi için zaman zaman bastırıldığı Eşkâl varakalarına bakıldığında, mücrimlerin Antropometrik ölçü sistemi ve eşkâle dair saç, kaş, burun, ağız, çene, beniz, göz vb. biçimsel ifadeleri ile Alâmet-i Fârîka Hanesi'nin de devam ettiği (7 Şubat 1332) 20 Şubat 1917 itibariyle görülmektedir.

Öte yandan livâlardan başkente gönderilen polisler, İstanbul Polis Mektebi'nde parmak izi ve ilm-i eşkâl eğitimine tabi tutulmaktaydı.⁴⁶ Parmak izleri, dünyadaki gelişmelere paralel şekilde, giderek Antropometriye göre, harcanan mesai ve kriminal olaylarda uygulanma kolaylıkları bakımından daha uygun görülmüş⁴⁷ olsa gerektir.

İlk kez kullanımını 1900'lere tarihlediğimiz parmak izinin, kimlere ve nasıl uygulanacağı vb. konulara açıklık getirmek için *Parmak İzinin Teşhîs-i Adli Hizmetinde Sûret-i Tatbik ve İstimâline Dâir Talimâtname*⁴⁸ Ocak 1917'de yürürlüğe girdi.

Talimâtnameye göre vilâyetlerde kurulmuş olan daktiloskopi şubeleri, idari bakımından Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ne bağlı olmakla beraber, o dönemde müstakil bir birim olan İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umûmiyesi içerisinde kurulmuş olan, parmak izleri ile ilgili işlerin merkezi kabul edilen *Kısm-ı Fennî*'ye bağlanmışlardır. Yine talimâtnameye göre, mahkemelerde hakkında hüküm verilenler, mükerrirler, işlenen bir suçun muhtemel zanlıları, memleket içine ve dışına sürülenler, serseri olarak tanımlananlar, yabancı firariler, kimliğini yanlış verenler veya kimliğini saklayan kişiler, mahkemelerce parmak izi alınması için gönderilenler ile kimliği meçhul cesetlere uygulanacaktı. Ancak dikkati çeken ilginç bir nokta şudur: Sayı-

⁴⁵ *Polis*, sayı 2 (25 Ağustos 1327) 7 Ağustos 1911, s. 14; 17 Eylül 1910'da İstanbul Polis Müdüriyeti Umûmiyesi'nde kurulan Daktiloskopi şubesinin başına yine Yusuf Cemil Bey getirilirken, Yusuf Cemil Bey Parmak izi şubesinin hem kuruluşunda, hem de polislerin eğitiminde görev aldı. Vilâyetlere 1329'da gönderilen bir emirle, yetenekli memurların İstanbul Polis Müdüriyeti Umûmiyesi'ndeki Daktiloskopi şubesinde eğitilmesine başlandı. Bkz. Bkz. Eyüp Şahin, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Polisinin Eğitimi", *Çağın Polisi Dergisi*, yıl 9, sayı 98, Şubat 2010, s. 19-22.

⁴⁶ Başbakanlık Arşivinde bu konuda pek çok örnek bulunmaktadır. Örnekler için bkz. BOA, DH. EUM.MH. Dosya 38, Gömlek 90; Mektebin 14. devresinde bu konuda şahadetname alan çeşitli vilâyetlerden (Ağustos 1331) Ağustos 1915 itibariyle, 64 kişinin adı için bkz. BOA, DH. EUM.MEM. Dosya 70, Gömlek 52.

⁴⁷ Cole, *a.g.e.*, s. 247-249.

⁴⁸ BOA, DH. EUM.MEM Dosya 84 vesika 45; Talimâtname'nin çevrim yazısı için bkz. *EK- II*.

lanlar dışında, zabıtaca şüpheli görünenler ve hayvan hırsızlığı ile zanlı Kıptiler, akıl hastalarının da parmak izlerinin alınabilmesiydi. Sayılan bu son üç grupla birlikte, adeta memleket içinde herkesin parmak izinin alınabileceği anlaşılmaktadır. Sosyal kontrol mekanizmaları bakımından yeni bir aşamaya geçildiğini düşünmek sanırız yanlış olmayacaktır.

Öte yandan 1920'lerden itibaren Antropometri yönteminin, dünyadaki eğilime uygun olarak, Osmanlı'da da terk edildiğini düşünmek de yanlış olmayacaktır. Ancak bu kullanımın terki, sadece ölçülerin alınması bağlamındadır. Kendi içinde üçlü bir aşamaya dayanan Bertillon sisteminin, ölçü alma dışındaki diğer aşamaları yani morfolojik eşkâl tanımlamaları ve Alâmât-ı Fârîka diyebileceğimiz kısımlarının devam ettirildiği⁴⁹ anlaşılmaktadır. Parmak izleri, sadece mükerrir suçlular bakımından hüviyet tespitinde, sağladığı zaman ve emek tasarrufu bakımından değil, aynı zamanda gerçekleşen adli vakalarda işlenen suç, bir suçlunun ilk suçu olsa bile, suçluların bıraktıkları izler ile suçlu arasında ilişki kurulması bakımından da yararlıydı.

Örneğin, (12 Mayıs 1333) 12 Mayıs 1917 tarihinde Çatalca Mal Sandığı Dâiresine giren bir şahsın bıraktığı parmak izleri nedeniyle, olay yerine gönderilen Rıza ve Hami Beylerin olayla ilgili hazırladıkları rapora göre; Mutasarrıflık dairesindeki parmaklıkları aşan şahsın bıraktığı, "... yanında R nev'inden iki adet parmak izi bulunarak folyo kağıdıyla ahz edildi... kasanın üzeri ince bir toz tabakasıncâ mestûr bulunduğundan toza bir elin temasından hasıl olma bazı parmak izleri mevcut bulunduğu ve bunlardan yalnız bir adedinin gayet sarîh olarak W nev'inden bir parmak izi olduğu görüldü ve bu izin folyo kağıdıyla ahzı mümkün olmamasından..." mahalinde tatbikat yapılarak dâire ile ilgili 15 kişinin parmak izleri, kasa üzerindeki sarîh izle karşılaştırılmış ve neticede Nafiâ Dâiresi odacısı Receb'in sağ eli orta parmağının izi olduğu anlaşılmıştır⁵⁰.

⁴⁹ Fransız Cumhuriyeti Muhafız Alayı mensublarından Camil Piyer'in yazmış olduğu "Eşkâl ve Alâmât-ı Mahsûsanın Süret-i Tavşif ve Tesbîti" isimli eseri 1927 yılında Türkçeye çeviren Jandarma Zabıta Mektebi muâllimlerinden Yüzbaşı Raşid Ömer Bey "...mezkur eser, bir çok malûmât ve eşkâl-i müfideyi ihtivâ eylemek ve hiçbir alet ve vâstaya muhtac olmaksızın ilmî bir sûrette eşkâl ve alâmât-ı mahsûsayı kayd ve tesbite ..." imkan verdiğini söylemekteydi. Eser tarafımızdan incelendiğinde mesâhaya dair, yani insan bedeninin ölçümlerine dair kısımlar bulunmamakta ancak morfolojik tanımlamaların daha da geliştiği görülmektedir. Bkz. Camil Piyer, *Eşkâl ve Alâmât-ı Mahsûsanın Süret-i Tavşif ve Tesbîti*, çev. Raşid Ömer, Jandarma Matb., 1927, s. 1-95.

⁵⁰ BOA, DH.EUM.PML, Dosya 2 Gömlek 91.

Zaman içerisinde parmak izleriyle beraber fotoğrafın da -yukardaki örnekte gösterildiği üzere- giderek daha çok kullanıldığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra herhangi bir insanın biyolojik kimliğinin tespit edilebileceği ve kriminalistik alanında uygulanabileceğini, ilk kez A. Bertillon'un Antropometri sistemi gösterdi. Bu özelliğiyle bir insanın, bir ya da birkaç kendine özgü biyolojik özelliğinin tespitiyle, kimliklendirilmesini mümkün kılan *Antropometri* sistemi'nin, -halen kullanılan parmak izi yöntemi bir yana bırakılırsa- daha sonra benzer biyolojik kimliklendirme sistemlerin doğuşunda esin kaynağı olarak öncü bir rol üstlendiği söylenebilir. Günümüze yaklaştıkça DNA izleri, yine bazı ülkelerde retina taramasının kullanımı, hatta insanın vasküler (damar) yapısının kendine özgünlüğünün kullanımı gibi sistemlerin varlığı bunu açıkça ortaya koyar.

Sonuç

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda Tanzimat Fermanı'nın ilânıyla başlayan bir süreçte, bir modernleşme projesi ortaya koyarken, bu projenin bir ayağını da adli bakımdan mahkemeler oluşturmaktaydı. Özellikle Ceza Hukuku bakımından önemli yapısal ve işlevsel değişimler, yüzyılın son çeyreğine kadar, temel unsurlar bakımından gerçekleştirilmişti. Bu mahkemelerin bünyelerinde yer alan, halktan hakimler, herhangi bir hukuk eğitiminden geçmemeleri nedeniyle, adli tababet gibi kriminal teknikleri uygulayan bir adli zabitanın yardımına şiddetle ihtiyaç duymuşlardır. Diğer yandan yeniden yapılandırılan polis örgütü de, dünyadaki diğer örnekleri gibi, *sosyal kontrol* mekanizmaları olarak kriminal tekniklere daha çok ilgi duymuş ve uzmanlaşmaya yönelmiştir.

Bu yönelişte, *sosyal kontrol*⁵¹ mekanizmaları bakımından belirli bir geleneğe sahip olan Osmanlı Devleti, bunu uygun vasıtalarla geliştirme fırsatını kullanmıştı. Diyebiliriz ki bu iç saik yanında, dünyadaki kriminal gelişmeler de Osmanlı Devleti'ni etkilerken, bu etkilenmede bizzat II. Abdülhamit'in girişimci rol oynadığı düşünülebilir. Onun, polisye edebiyatına

⁵¹ Kırılı, *a.g.e.*, s. 434-435 ; Yukarda 19 numaralı dipnotta belirttiğimiz üzere mahallelinin veya bir yerleşim biriminde (köy vb.) bulunanların birbirine kefil edilmeleri temelde sosyal kontrol araçlarından önemli bir tanesini oluşturur. Özellikle Kasâme uygulamalarına imkan tanıması bakımından önemlidir. Bir mahalle veya köyde, yahut bir kervansarayda fâili meçhul bir cinayet işlenmesi halinde, o yerin halkı ya suçluyu bulmak zorundadır ya da Kasâme sonucu ölünün kan bedelini ödemek zorundadırlar. Cesedin velisi tarafından o mahallin halkına yönelik dava açılması ve kasâme talebinde bulunulması üzerine, o mahallin sakinlerinden seçilen (erkek) 50 kişinin her birine hakim yemin teklif eder. Hepsi ölen kişiyi öldürmediğine ve katilini de bilmediklerine yemin ederlerse, bütün köy veya mahalle halkına ölenin Diyet'i taksim edilir. Abdülaziz Bayındır, *İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulanması)*, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul, 1986, s. 126-127.

özel ilgisi zaten bilinmektedir⁵². Bu yüzden Sultan II. Abdülhamit'in gerek Avrupa'da çıkan resimli gazete ve mecmualarla ilgili olarak, *Her resim bir fikirdir. Bir resim yüz sayfalık yazı ile ifade olunamayacak siyâsi, hissî mânâları telkin eder. Onun için ben tahrirî münderecâtlarından ziyade, resimlerden istifade ederim*⁵³ söylemini, onun herkesçe kabul edilen vehimlerinin bir uzantısı kabul etmek oldukça kolaycı ve yanıltıcıdır. Gerçekte bu sıralarda, 1840'lardan itibaren benimsenen bir yaklaşımla, kriminal antropoloji, kişilerin toplumsal koşullardan ziyade kalıtımla izah edilen *suçlu doğması* yaklaşımını benimsemiş ve bunun biyolojik belirtilerini aramaktaydı. Böylece suçluların ortak fizyonomik özellikleri saptanmak isteniyordu. Bu yaklaşımın bağı olarak, suçluluğun insan suratında veya kafasında görülebileceğine dair bir eğilim de bulunmaktaydı. Fotoğrafın 1840'lardan itibaren yaygın kullanımı da, bu eğilimi güçlendirdi. Nitekim 1880'lerde Francis Galton, suçlu fizyonomisini belirleyebileceğini düşündüğü "bileşik fotoğrafçılık" tekniğini geliştirerek, belirli bir grup suçluya ait çekilmiş pozları, tek bir fotoğraf karesi üstüne düşürerek, ortaya çıkan görüntüden, o suçla ilgili, suçluların ortak fizyonomisini belirlemeye çalışıyordu.⁵⁴

Yine II. Abdülhamit'in bir yabancı yayında okuduğu ve Doktoru Âtîf Hüseyin Bey'e söylediği *başparmağın ucu, işaret parmağının orta boğumundan uzun kişilerin cinâyete eğilimli*⁵⁵ olduğuna dair ifadeleri de, II. Abdülhamit'in dünyada parmak izleriyle ilgili çalışmalardan haberdar ve etkilenmiş olduğunu göstermektedir. II. Abdülhamit'in, kişisel vehimleri hakkındaki spekülâtif değerlendirmeleri dikkate almaksızın diyebiliriz ki, kendi çağının bilim ve teknolojisini yakından takip etmekteydi. Döneminin bu konularındaki bilim anlayışı ve yaklaşımlarından etkilenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

⁵² II. Abdülhamit'in bu merakı ile ilgili geniş bir değerlendirme için bkz. Erol Üyepazarcı, *Korkmazımız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yay., İstanbul, 1997, s. 67-70.

⁵³ Ali Ergenekon (yay.haz.), *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları*, Sultan Abdülhamit, Boğaziçi Yayınları 1990, s. 355-356.

⁵⁴ Cole, *a.g.e.*, 46-51.

⁵⁵ Metin Hülâgü (yay. haz.), *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri, (1909-1918): Hususi Doktoru Âtîf Hüseyin Bey'in Hatıratı*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 93.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

- BOA.AMKT.UM, Dosya 126, Gömlek 31
 BOA, BEO Dosya no 1120 , Gömlek 83937
 BOA, BEO Dosya no 1233, Gömlek 92401
 BOA, İrade Hususi, Dosya no 83, Gömlek 1318 R/8
 BOA, Y..A...HUS., Dosya 413, Gömlek 94
 BOA, DH.EUM., Dosya 17, Gömlek no 24
 BOA, DH.EUM. MEM., Dosya 133, Gömlek no 24
 BOA,DH. EUM.MH, Dosya 38, Gömlek 90
 BOA, DH. EUM.MEM. Dosya 70, Gömlek 52
 BOA, DH.EUM.PML, Dosya 2, s. 91
 BOA, DH. EUM.MEM Dosya 84 vesika 45

Basılı Eserler

- Ceride-i Mahakim-i Adliye*, sayı 7, (21 Recep 1319) 30 Teşrinievvel 1317
Ceride-i Mahakim-i Adliye, numara 14, (16 Şaban 1319) 14 Teşrinisâni 1317
Ceride-i Mahakim-i Adliye, sayı 18, (30 Şaban 1319), 28 Teşrinisâni 1317
Ceride-i Mahakim-i Adliye, numara 39, (14 Zilkade 1319) 9 Şubat 1317
Ceride-i Mahakim-i Adliye, numara 70,(8 Rebiülevvel 1320) 1 Haziran 1318
Düstûr-ı Atik, 1279
Düstûr, 1296, I.Tertip, cilt 4
Düstûr, 1329, Tertip II, c. 1
Polis, sayı 2, (25 Ağustos 1327) 7 Ağustos 1911
Polis, sayı 17, (22 Kanunuevvel 1327) 4 Kanûnusâni 1912
Polis Mecmuası, sayı 43 (13 Cemaziyelâhir 1333) 15 Nisan 1331

Araştırma Eserleri

- Abdülkadiroğlu, A. – Aksoyak, İ. H. – Duru, N. F., *Kastamonu Jurnal Defteri (1252-1253/1836-1837)*, Ankara, TC. Başb. Devlet Arşivleri Yay., 1998.
- A. Lütfi, *Mirât-ı Adâlet yahud Tarihçe-i Adliyye-i Devlet-i Âliyye*, Naşiri Kitapçı Ohannes, İstanbul, 1304.
- Akman, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yay., İstanbul, 2004.
- Avcı, Mustafa, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Mimoza Yayıncılık, Konya, 2010.
- Bayındır, Abdülaziz, *İslâm Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)*, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul, 1986.
- Bayram, Levent, “Adli Bilimler ve Kriminal Olaylarda Kullanılması”, *Polis Dergisi*, yıl 6, sayı 21, Ankara, 2000.
- Bingöl, Sedat, “İstanbul'da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme”, *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. XXIII, sayı 36, Temmuz 2004.
- _____, *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*, Anadolu Üniv. Yay., Eskişehir, 2004.
- _____, “Osmanlı Devleti'nde Adli Olaylarda Kriminalistik Tekniklerin Uygulanması ve Kriminalistik Biliminin Doğuşu”, (20-24 Eylül 2010) *XVI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara.
- Cole, Simon A., *Şüpheli Kimlikler*, Oğlak Yayınları, Çev. Esen Türay, İstanbul, 2001.
- Çadırcı, Musa, “Tanzimatın İlanı Sırasında Anadolu'da İç Güvenlik”, *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, c.XIII, sayı 24, (Ayrı Basım), 1980.
- _____, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay., Ankara, 1991.
- _____, “Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'i Mürûr ve Pasaport Nizâmnâmeleri”, *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. XV, sayı 19 (Ayrı Basım), 1993.
- Çadırcı, M. - Armağan, A. L. - Koç, B., *1830 Sayımında Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara, 2007.

- Emniyet Genel Md., *Osmanlıdan Günümüze Polisin Özlük Dosyaları*, EGM Basımevi Ankara, 2002.
- Erdoğan, A. Teyfur, *Dahiliye Nezareti Teşkilat Tarihi(1836-1922)*, Hacettepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005.
- Ergenokon, Ali, *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları Sultan Abdülhamit*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1990.
- Ertuğ, Nejdet, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.
- Foucault, Michel, *XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti*, Ayrıntı Yay, İstanbul, 2007.
- Genç, A. – Çolak, O.M., *Sultan II. Abdülhamit Arşivi İstanbul Fotoğrafları*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yay., İstanbul, 2008.
- Hülagü Metin, *Sultan II. Abdülhamid'in Sürgün Günleri (1909-1918): Hususi Doktoru Âtuf Hüseyin Bey'in Hatıratı*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- Kaynar, Reşat, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, TTK Yay., Ankara, 1985.
- Keskin, Mustafa, *Kayseri Nüfus Müfredat Defteri (1831-1860)*, Kayseri B.şehir Belediyesi Yay., Kayseri, 2000.
- Kırlı, Cengiz, "Kahvehaneler ve Hafiyeler: 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlıda Sosyal Kontrol", (ed.H.İnalçık/M. Seyitdanlıoğlu) *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı*, Phoenix Yay., 2006.
- _____, *Sultan ve Kamuoyu Osmanlı Modernleşme Sürecinde "Havadis Jurnalleri"*, T. İş Bankası Yay., İstanbul, 2009.
- Levy, Noémi, "Polislikle İlgili Bilgilerin Dolayım Tarzları: Osmanlı Polisi İçin Fransız Modeli Mi ?", *Jandarma ve Polis*, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2009.
- İçişleri Bakanlığı, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tezkiresinden Nüfus Cüzdanlarına*, İçişleri Bak. Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2008.
- Özbek, Nadir, "İkinci Meşrutiyet İstanbul'unda Serseriler ve Dilenciler", *Toplumsal Tarih*, sayı 64, Nisan 1999.
- _____, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876- 1909." *Türklük Araştırmaları Dergisi*, no.16, Güz 2004.

- Parin, Suvat (Yay. haz.), *Bir Kent Sorunu: Dilencilik Tebliğler Kitabı*, İBB Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul 2008.
- Parry, Eugenia, *1886-1902 Paris Polis Kayıtlarına Göre Bir Albüm Dolusu Cinayet*, çev. M.Harmancı, İstanbul, Oğlak Yay., 2000.
- Pier, Camil, *Eşkâl ve Alâmât-ı Mahsûsanın Sûret-i Tavsîf ve Tesbîti*, çev. Raşid Ömer, Jandarına Matb., 1927.
- Saydam, Abdullah, "Osmanlılarda Kefâlet Usûlü", *Tarih ve Toplum*, sayı 164, Ağustos 1997.
- Söylemez, A., *Kriminalistik*, Haşmet Matbaası, İstanbul, (tarihsiz)
- Şahin, Eyüp, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Türk Polisinin Eğitimi", *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl, 9, Sayı 98, Şubat 2010.
- Şeker, Cengiz, *İstanbul Ahkâm ve Atik Şikâyet Defterlerine Göre 18. Yüzyılda İstanbul'a yönelik Göçlerin Tasvîr ve Tahlili*, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007.
- Şen, Ömer, *Osmanlı'da Mahkum Olmak (Avrupalılaşıma Sürecinde Hapishaneler)*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.
- Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, c. II, Ankara, 1988.
- Üyepazarcı, Erol, *Korkmayınız Mr. Sherlock Holmes*, Göçebe Yay., İstanbul, 1997.
- Zeyfeoğlu, Y. – Hancı, İ. H., "İnsanlarda Kimlik Tespiti", *Sted*, 2001, sayı 10.

Ek- I:

Bu Kere Şeref-sudûr Buyrulan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Padişâhi Hükm-i Celîline Tevfikan Usûl-ı Cedîd Üzerine Mücrimînin Ölçü ve Eşkâllerinin Ahzı Husûsunda Nizâm Lâyhasıdır

1- Usûl-i cedîde üzere bil-cümle mücrimînin eşkâl ve ölçülerinin ahz ve kaydı Dersâdet ve Vilâyât-ı şâhâne ile elviye-i müstakillenin Cinâyet hapishane merkezi bulunan her bir mahalde bir nev'i üzerine ittihâz olunacaktır.

2- Bir cürm ile maznûn olup derdest edilecek olan her şahıs tevkifhâneye teslim edildiğinde usûl-i cedîd üzere ölçü ve eşkâli ahz ve defâtir-i mahsûsaya kayd edilecektir. Maznûnen tevkif edilen eşhâs-ı muzırta ile tehlikeli cânilerin ölçü ve eşkâliyle beraber bir de fotoğraflı resimleri ahz edilerek ol şahsın eşkâl pusulasına fotoğraf-i resmi ta'lik edilip ve zahrında hüviyet ve ahvâl-i sâbıkası derc edilecektir.

3- Maznûnen derdest edilip mahkûm olan şahsın ikmâl-i müddet eyledikte tekrar ölçü memûru tarafından muâyene edilerek hin-i mahbûsiyetinde tağyir edebilecek eşkâlini tashihen kayd ve zabt edecektir.

4- Ölçüleriyle eşkâlleri ahz edilecek olan her şahsa mahsûs merbût numûneleri mucibince birer eşkâl pusulası tahrîr edilip bunlardan 1 numaralı ve işâretli numûnesi bir mukavvaya ta'lik ve hurûf-ı hecâ üzere tertîb edilen mahsûs kutulara vaz' ve diğerk 2 numaralı pusulası boy ölçülerinin nev'ine göre ayrıca kutulara taksîm ve hıfz edilecektir. Bu sûretle sâbıkalı bir şahsın taharrîsi icâb eylediği takdîrde eşkâl pusulasının münâsib-i mikdâr sûretleri taharrî memûrlarına tevzi edilip aranılan şahıs bir an evvel sühûletle elde edilecektir

5- Mücrimînin eşkâl ve ölçülerini kayd etmek üzere mezkûr pusulalardan mâadâ bir de merbût numûnesi mucibince iki kıt'a defter tutulacaktır. Hüviyyeti malûm olan mücrimînin sâbıkasını buldurmak için hurûf-ı hecâ üzerine tertîb olunacak deftere mürâcaat edilecektir. Hüviyyeti mechûl olup taharrî olunan eşhâsdan olup olmadığının veyahud akdemce sâbıkası var mı idi tahkik etmek için diğerk iki numaralı deftere mürâcaat edilerek derdest olunan şahsın boy ölçülerini buldurunca sâir ölçüleri ile alâmet-i fârikaları tatbik edilecektir.

6- Ölçülerin ahzında vakit kaybetmemek ve fihrist defterleriyle yazılacak pusulaları tertîb-i mahsûsada birleştirip hıfz etmek üzere ölçü memûrunun refâkatinde bir de katip bulundurulacaktır.

7- İcâb-ı hâlinde tatbikat icrâ edilmesi için Dâire-i Zabtiyyede tutulacak Defter-i Kebîr-i Umûmide mâh-be-mâh kaydedilmek üzere Memâlik-i Şâhânedede bir mâh zarfında tevkif edilen eşhâsın eşkâl ve ölçülerini hâvî bir kıt'a defter her ay nihâyetinde Zabtiye Nezâretine irsâl edilecektir

8- Memâlik-i Şâhânedede derdest bulunduğu mahallin ahâlisinden olmayan eşhâsın eşkâl ve ölçüleriyle malûmat-ı sâireyi hâvî bir kıt'a eşkâl pusulası mezkûr defterden ihrâcıyla ol şahsın tâbî' olduğu mahallin hükûmetine irsâl edilerek oranın defterine kayd edilecektir.

Mücrimînin Ölçülerinin Sûret-i Ahzı

1- Her mücrimînin boy kol açma belden yukarısı tûlen başının tûlen ve arzen kutruları sağ kulağının tûl ve arzı sol dirseğinin tûlu sol elinin orta ve serçe parmaklarının tûlu sol ayağının tûlu ölçülerek kayd edilecektir.

2- Ölçüsü ahz edilecek şahıs evvel emirde yalın ayak olarak topuklarını duvara yanaşmış ve ayakları azıcık açık dizleri gergin ve beli arkadan biraz içeriye bükülmüş ve omuzları düz kollarının vücûdun boyuna bir sûrette sarkık ve boynu gergin çenesi hafifçe içeriye mâil bakışı müstevî olmak üzere boy ölçüsünün 15 santimetre yan tarafında vaz' edilip alet-i mahsûsayı başının üzerine koyarak sol tarafında bulunan ölçüye tatbik ve boy ölçüsü ahz olunur. Azıcık kanbur olan eşhâs başlarını yanaştırmakla boy ölçüsü tedennî edebileceğinden bundan hazer ederek vücûdunu ve başını amûdî bir vaziyette tutturacaktır. Ve kanburluk derecesini zapt ve kayd edecektir. Elhâsıl ölçülecek olan şahsın en yüksek boyunu almak üzere topukları duvara merbût bulunması(na) dikkat edilecektir.

3- Kol açma bir şahsın kollarını müstevî bir sûrette konulduğu halde en uzun tûlunu göstermektedir Kolaçmanın ölçüsü(nü) almak için ölçülen şahsın boy ölçüsü alındıktan sonra yerinden ayırmayarak omuzlarını müstevî bir sûrette tutturarak ölçü alınır bu ölçüde ölçülen şahsın kollarından biri kat' olunmuş veya romatizmadan yahut sâir bir hastalıktan dolayı kollarından birisi veyahud ikisi doğrulmak kabil olamadığı sûrette kanbur olmak hesabıyla keza kollarının tamamen uzatılmadığı takdirde mülâhazât hânesine işâret edilecektir. Şayet ölçülen şahıs(m) bu husûsda temâruz eylediği anlaşılır ise o halde alınan ölçü sırasında mülâhazât sûretiyle ve ol veche ile işâret kılınacaktır.

4- Belden yukarısı(nı) tûlen ölçmek üzere ölçülen şahıs duvara yanaşdırılmış olan küçük iskemleye doğru ve amûdî bir sûrette vücûdunu otururarak 2 omzu müstevî ve boynu gergin ve çenesi azıcık içeriye mâil olmak üzere boy ölçüsünde olduğu vechile ölçü alınır ve kanbur olmak veya hut bir sakatlık görüldüğü halde hane-i mahsûsada iş'âr edilecektir.

5- Baş ölçüleri: Baş ölçülerini almak üzere ölçülecek şahıs bir iskemle üzerine oturtulup ve yüzü azıcık yere mâil bulundurulacaktır. Memûr şahsın sol tarafında bulunarak aletin bir ucunu sol eliyle burnunun mebdesinde ve elinin üzerinde sabit ve diğer ucunu sağ eliyle başının arka cihetinde en ziyade çıkık bir noktaya temas ettirerek alet üzerindeki milimetre miktarı başının kutrunu gösterip ol-vechile zabt ve kayd edilir. Muahharen yine mezkûr aletle bir ucu sol eliyle şahsın başının sol tarafının en çıkık noktada sabit ettirilerek sol eliyle diğer ucu başının sağ cihetinde keza en çıkık bir noktaya temas ederek bu vechile başının arzen kutrunu anlıyarak aletin üzerindeki milimetre miktarını zabt ve kayd edecektir.

6- Sağ Kulak Ölçüleri: Ölçülecek şahıs mezkûr iskemlede oturduğu halde başının sola doğru mâil ettirerek bu bâbda istimâl olunan alet-i mahsûsanın sol eliyle başının üst tarafında tutarak aletin sabit olan ucunu kulağın helezonunun üst tarafına yanaşarak aletin seyyâr olan kısmı sağ eliyle gezdirerek fûshatiyesinin ucuna temas ettirilir şu halde alette görünen milimetre kulağın tûlunu gösterip ol-vechile zabt ve kayd edilir Yine alet-i mezkûrun sabit olan kısmını yanağının kenarında ve kulağın hintasına tamamen amûdî bir sûrette vaz' edilip sol eliyle zabt ve seyyâr kısmını sağ eliyle çekerek ucu kulağın helezon-ı kebîrin hârici kenarına getirip temas eylediğinde altındaki milimetre miktarı kulağın arzını ol-vechile zabt ve kayd edilecektir.

7- Sol elinin Orta ve Serçe Parmaklarının Ölçüleri: Sol elin sâir parmakları kapatılarak ölçülecek olan evvel orta parmağı bir zâviye-i müstakîme yani bir künye teşkil edecek derecede bükülerek alet-i mahsûsa ile tûlu alınır. Şu kadar ki şayet ölçülecek parmağın turnağı uzun ise bu bâbda mahsûs makas ile turnağı kesilecektir. Aynı sûretle serçe parmağının tûlu alınır Ölçülecek parmaklar sakat veya noksan görülür ise keyfiyet mülâhazât hanesine derc edilecektir.

8- Sol Elinin Dirseğinin Ölçüsü: Ölçülecek kol çıplak olduğu halde sehpa masası üzerine konularak ve şahsın vücûdu az ileriye mâil ve dirsek ile kol bir zâviye-i müstakîme eylediği halde aletin sabit kısmının ucunu dirseğe dayanarak seyyar olan kısmı diğerini mezkûr aletin orta parmağın

ucuna kadar temas ettirilerek ol sûretle alet üzerindeki milimetre miktarı dirseğin tûlunu irâe edip ol vechile zabt ve kayd edilir Bu ölçüde dahi mezkûr kulak veya el ve parmağın sakat olmak hesabıyla vâki' olabilecek noksanı mülâhazât hanesine derc edilecektir.

9- Sol Ayağın Tûlu: Uzun bulunabilmek ihtimâli olan tırnaklarını kesdikten sonra iskemleye bastırarak ve şahsın sağ eliyle sehpaye tutularak yalnız mezkûr sol ayağı üzerine vücûdun ağırlığını tahmîl ederek ve ol vâziyette aletin sabit kısmının ucunu topuğuna yanaşdırarak kısm-ı müteharriki parmaklarına temas ettirilmeyerek aletin üzerin(d)e görünen milimetre miktarı ayağın tûlu irâe ederek ol-vechile zabt edilecektir. Ayağın bir kusuru veya sakatlığı vuku bulduğu halde mülâhazât hanesine derc ve işâret edilecektir.

Eşkâlin Sûret-i Ahzı

Çehre ve Benizi Saç Alın Kaş Göz Kaşağı Burun Kulak Ağz Çene

Alâmet-i Fârikası

1- Çehre ve Benizi: Çehresi *Müdevver Beyzî Uzun Murabbâ Armudî* olabileceğinden ona göre tefrîk ve kayd u zabt eyleyecektir. Bu husûsda daha sühûletle bir çehrenin şekl-i mecmûunu tarîf ve tefrîk edebilmek için alnın elmacık kemikleriyle alt çenesinin şeklinin nazar-ı itibâra alınarak bunlardaki görünen ahvâl-i tabiiyye veyahut gayr-i muntazaması üzerine mecmû-ı çehrenin şekli sabit olacaktır. Benzi husûsuna gelince yüzünün tenindeki madde-i demeviye yoksa safrâviyyesi galebe eylediğini nazar-ı dikkat ve itibâra alınarak ona göre tayîn edilecektir.

2- Saç: Saçın rengine göre 12 kısma taksîm olunur *Kara Koyu kestane Kestane Açık Kestane Koyu kumral Kumral Açık kumral Kırmızıya mâil Sarı Sarı Açık sarı Pek açık sarı* ki beyaza yakındır. *Beyaz kır saçlarda saçın asıl renk-i evveline nazaran Kestane kır veya Kumral kır vesâire* denilecektir. Nev'ine göre saç altıya taksîm olunur. *Seyrek Sert Düz Az kıvrıcık Kıvrıcık Pek kıvrıcık* yahud Arap Saçı denilir. Bu husûsda başında *Kel* veya *Düşük* (dökük) veyahut *Pek seyrek* denilerek başının bu bâbdaki mahalli tayîn edilecektir.

3- Alın: *Mürtefî Orta Basık Geniş orta ve Dar amûdî* arkaya mâil-i *Makûs* olabileceğinden ona göre şeklini kayd ve bu husûsda bir de alında vâki' olabilecek buruşuklukların adedine göre ilâveten derc edilecektir.

4- Kaş: Rengine göre, saçlar gibi tarif edilip şekline göre ise 5 kısma taksîm edilecektir.

Birinci: İki kaşın beynindeki açıklığa nazaran *Pek açık Açık Kapalı*

İkinci: İrtifâna yani kaşın ortasından küre-i ayn merkezine kadar ki mesâfesine nazaran *Basık Orta Mürtefi*

Üçüncü: Kaşların eğimine göre şakaklardan burnun mebdesine doğru mâil olduğu halde *Münharif-i dâhili* ve aksi halinde *Münharif-i hârici kaş Müstevî mukavves* ve *muavvec* olduğu halde ol-sûretle derc ve tayîn edilecektir.

Dördüncü: Kaşların *İnce* ve *Kalın* ve *Geniş* ve *Dar* olabileceğinden ona göre derc edilecektir.

Beşinci: Kaşların kılların duruşuna göre *Düz* veya *Kırçalı* denilecektir.

5- Göz Kapağı: Şekline göre göz kapakları *Küçük* ve *Büyük* ve *Az açık* ve *Pek açık* denilecektir. Göz kapağı münharif olduğundan burnun mebdesine doğru münharif olur olduğu halde zâviye-i hâriciyesi *Mürtefi* ve aksi halinde zâviye-i hâriciyesi *Düşük* ve birde göz kapakları *Sarkık* veyahut *Çekilmiş* ve bu husûsda dahi göz kapağının dâhili ve hârici zâviyelerinden hangi zâviyesi sarkık veya çekilmiş olduğu derc edilecektir. Bir de alt göz kapağının etrafına kaytan misillü bir hafif şişliği bulunduğu halde *Havyeli* denileceği gibi alt kapağının daha ziyade yada şişliği görüldüğü halde *Keseli* denilecektir Göz kapakları bir hastalıktan dolayı *Kırmızı Eşkriz Çapaklı* olabileceğinden vuku'u halinde bu cihet de ayrıca gösterilmelidir. Kirpiklerin *Uzun Kısa Dolgun* ve *Seyrek* oldukları gibi bütün bütün kirpiklerin fîkdânına da tesâdüf edilebileceğinden ol-vechile derc ve kayd edilecektir.

6- Göz: Şekline göre *Çukur* veya *Çukıntılı* beyinlerindeki mesâfesi itibâriyle *Beyne beyne Küçük* veyahut *Büyük* ve *Şaşık* sağ veya sol olmak üzere mütekarrib veya gayr-i mütekarrib olabilir. Alt kapağı gözün tabaka-i kuzahiye tamamen setr etmediği halde göz altında görünen tabaka-i mezkûrenin kısmî gözlere vermekte olduğu donukluğu zabt ve kayd edilmelidir. Gözlerin çukurları üstündeki kemiklerin *Düşük* veya *Mürtefi* olmak üzere ya *Basık* ya *Mürtefi* denilebilir Tabaka-i kuzahiyyenin muhtelif rengine göre gözler 7 kısma taksîm edilir. Birinci *Sabbâğı olmayan* İkinci *sabbâğı Sarı* Üçüncü *sabbâğı Turuncu* Dördüncü *sabbâğı Kestane* Beşinci *sabbâğı Kestane dâireli* altıncı *sabbâğı Yeşil Kestane* Yedinci *sabbâğı Halis Kestane*.

İşbu yedi kısmı bebeği ihâta eden Hâle-inin nev'ine göre şu yolda taksîm olunur.

Birinci Kısım

Hâle-i Mavi Dâiresi	Hafif gümüşi
Hâle-i müsenna Donuk Dâiresi	Mavi
Hâle-i müsenna Açık sarı Dâiresi	Koyu Mavi Bebek mütevassî'
Hâle-i Mavi Dâiresi	Mutavassıt Menekşe Moru
Hâle-i müsenna Donuk Dâiresi	Mutavassıt Menekşe Moru
Hâle-i müsenna Donuk Dâiresi	Orta Menekşe Moru
Hâle-i Mavi Dâiresi	Koyu Laciverdi
Hâle-i şa'saalı Donuk Dâiresi	Koyu Laciverdi
Hâle-i müsenna mütehaşşid Orta Sarı Dâiresi	Orta Laciverdi

İkinci Kısım

Hâle-i müsenna mütehaşşid Orta Sarı Dâiresi	Mavi yeşil donuk
Hâle-i müsenna şa'saalı Orta Sarı Dâiresi	Sarı açık yeşil
Hâle-i müsenna şa'saalı Orta Sarı Dâiresi	Açık Mavi
Hâle-i müsenna şa'saalı Orta Sarı Dâiresi	Sarı açık Yeşil
Hâle-i mütehaşşid Sarı Donuk Dâiresi	Koyu menekşe moru
Hâle-i mütehaşşid şa'saalı Orta sarı Dâiresi	Mutavassıt menekşe mavi
Hâle-i mütehaşşid şa'saalı Orta sarı Dâiresi	Koyu Yeşil -----* dâire kestane
Hâle-i mütehaşşid şa'saalı Orta sarı Dâiresi	Koyu Yeşil-----* dâire kestane
Hâle-i müsenna Koyu sarı Dâiresi	Laciverdi sarı yeşil
Hâle-i müsenna mütehaşşid orta sarı Dâiresi	Laciverdi orta yeşil
<hr/>	
Hâle-i müsenna mütehaşşid orta sarı Dâiresi	Laciverdi orta yeşil

* Tarafımızdan okunamadı. (Kaf, Sad, Elif, Ayın)

Hâle-i müsenna mütehaşşid orta turuncu Dâiresi Laciverdi koyu yeşil

Üçüncü Kısım

Hâle-i şa'şaalı Koyu sarı Dâiresi	Mutavassıt Orta menekşe Mavi
Hâle-i mütehaşşid Orta turuncu Dâiresi	Koyu Mavi
Hâle-i şa'şaalı Orta turuncu Dâiresi	Sarı açık yeşil
Hâle-i mütehaşşid Açık turuncu Dâiresi	Mutavassıt Orta menekşe Mavi
Hâle-i şa'şaalı Orta turuncu Dâiresi	Mutavassıt Sarı açık yeşil hafif benekli
Hâle-i şa'şaalı Orta turuncu Dâiresi	Mutavassıt Orta yeşil
Hâle-i mütehaşşid müsenna Koyu turuncu Dâiresi	Koyu Menekşe mavi
Hâle-i şa'şaalı Koyu turuncu Dâiresi	Laciverdi orta yeşil
Hâle-i mütehaşşid Koyu turuncu Dâiresi	Laciverdi sarı koyu yeşil

Dördüncü kısım

Hâle-i mütehaşşid orta kestane Dâiresi	Mutavassıt açık yeşil
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Kestane orta yeşil
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Açık sarı
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Orta açık yeşil
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Turuncu orta yeşil
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Açık kestane sarı
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Laciverdi orta yeşil
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Laciverdi koyu sarı yeşil
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Laciverdi koyu yeşil

Beşinci Kısım

Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Sarı açık yeşil
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Sarı açık kestane

Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Sarı yeşil ortası
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Kestane sarı yeşil ortası
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Orta sarı yeşil
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Sarı yeşil ortası
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Laciverdi yeşil ortası
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Laciverdi sarı ortası
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Yeşil pek koyusu

Altıncı Kısım

Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Kestane sarı açık yeşil
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Orta sarı Yeşil
Hâle-i şa'şaalı açık kestane Dâiresi	Orta Kestane
Hâle-i şa'şaalı orta kestane Dâiresi	Orta sarı Yeşil
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Orta sarı Yeşil
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Koyu kestane hârici sade fi
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Kestane sarı açık yeşil pek koyusu
Hâle-i şa'şaalı koyu kestane Dâiresi	Kestane sarı koyusu
Hâle-i şa'şaalı pek koyu kestane Dâiresi	Pek koyu kestane

Gözün nev'i ve rengini tayîn etmek için memûr arkasını şafaka çevirerek eşkâli ahz olunacak şahıs karşısında yüzünü şafaka doğru ve şahıs gözlerini kendi gözleri içine tevcih ettirerek ve sol kaşının ortasını azıcık kaldırarak bebeğin tarafındaki Hâle-inin renk ve şekliyle Hâle-i muhitinin rengi tayîn edilecektir.

7- Burun: Mebdesinden cenâhların zâviyesine kadar olan tûlune nazaran *Küçük Pek Küçük Orta Büyük Pek büyük* denilir Burnun sırtının şekline göre *Çukur Amûdi Muhaddeb* yahut *Kemerli* ve *Muavvec* olabilir ve mürekkeb olarak *Çukur Muavvec Amûdi Muavvec* ve *Muhaddeb-i muavvec* Burnun ucunun mâiliyyetine nazaran *Çıkık müstevî* veya *Düşük* olabilir Burnun şekli yassı olabilir Eğer tabîi ise yalnız *Yassı* ve eğer muahharen bir hastalıktan

veya diğer bir sebepten yassılanmış ise *Ezik* denilecektir Burnun ucu sağa veya sola kıvrık olabileceği gibi ucu *Sivri* ucu *Kalm* ve *Guddeli* olabilir Burnun cenâhları *İnce* ve *Kalm* ve *Bitişik* veyahut *Açık* ve bazen bunları tefrik eden orta cidârından daha kısa olduğu halde keyfiyet derc edilecektir.

8- Kulak: Kulağın tûlune nazaran *Küçük Orta Büyük* ve *Pek büyük* denilir Kulağın kenarı helezon denilip helezon iki kısma münkasımdır Kısım-ı ulyâ ve arka kısım Kısım-ı ulyânın arzı *Küçük Orta Büyük* arka kısmı da tûlunun nisbetinde *Küçük Orta Büyük* olur. Kulağın helozon arka cihetine kafasından olan açıklığı nisbetinde *Açık Mutavassıt* ve *Merbût* denilir Kulağın fassı denilen kısım-ı ziri yanağına olan merbûtiyeti nisbetinde *Merbûti Açık* ve *Ayrılmış* tabirleriyle tayin ve tefrik edilir fassın tûlune göre *Küçük Orta Büyük* ve arzına göre de *Dar Mutavassıt* ve *Geniş* ve şekline göre *Sivri Beyzi* ve *Müdevver* olabilir Ve kulağın fassı üstünde yanağına merbût ve mukabil-i hınta denilen kısmı mâliyyeti nisbetinde *Müstevi mutavassıt* ve *Münharif* ve *Amûdi mutavassıt* ve *Çıkıntılı* olabilir bu cihetler eşkâl pusulasında derc edilir.

9- Ağız: Karşısında görüldüğü halde eski zâviyelerinden bir birinden vâki' olan mesâfesine nazaran *küçük orta büyük* ve iki dudağın uçlarında teşkil edildikleri zâviyelerinin mâil ve şekline nazaran zâviyeleri *Müstevi Yukarıya müteharrik Düşük* ve *Ağız kapalı* yahut *Açık* ve *Ön* üst veya alt dişlerinin *Açık* ve *Düşük* ve *Çıkık* *Pek geniş* *Pek uzun* tabirleriyle tayin ve tefrik edilir bir de dudakların şekline göre *İnce Kalm* ve *Sarsık*(sarkık) denilir.

10- Çene: Şekline göre *Müdevver* veya *Beyzi* ve mâliyyeti nisbetinde *Amûdi Çıkıntılı* içeriye mâil ve *Çukur* olabileceğinden ol-vechile dikkatle tefrik ve zabt edilecektir.

Vücûd: Vücûdun şekil ve sıkleti mecmûu itibariyle *Zayıfû'l-bünye Orta Dolgunca Tıknaz* *Pek iri kavıyyü'l-bünye* gibi tabîrâta tefrik ve tayin edilecektir.

Alâmet-i Fârikası: Hâl-i tabîi hâricinde görünen ahvâliyle hastalıktan veya mecrûhiyetten hâsıl olabilen *çiban* ve *yara* nedbeleriyle vücûdunda bulunabilecek *Ben*'ler ve bâhusûs habishânelerde mücrimîn meyânında ve gemiciler arasında sûret-i mahsûsada döğülmüş envâ-i sûretlerin şeklini arz ve tûlünü göstererek mevcûd buldukları mahallin kat'î bir sûrette tayin edilip kayd ve zapt edilecektir. Alâmet-i fârikasının zabtında evvelce başında sonra kollarıyla ellerinde ve göğüs ve arkasında ve ayaklarında görülecek ahvâli zabt ve kayd edilecektir.

Ek- II:

Parmak İzinin Teşhîs-i Adlî Hizmetinde Sûret-i Tatbîk ve İstimâline Dâir Tâlimât-nâme

Madde 1- Vilâyatta Daktiloskopi Şuabâtı teşkilâtına ve bunların umûr-ı idâre ve levâzımâtına ait muhâberât ile eşhâs hakkında takibât ve taharriyyât icrâsı misillû muâmelâtın tedkik ve rüyeti kemâkân Emniyet-i Umûmîyye Müdiriyyetine râci olmak üzere İstanbul Polis Müdüriyyet-i Umûmîyyesi nezdinde *Kısm-ı Fennî* ünvanıyla teşkil dâire şimdilik Memâlik-i Osmaniyyeye âid bil-cümle Daktiloskopi muâmelâtına merkez ittihâz edilmiştir.

Madde 2- Memâlik-i Osmaniye dâhilinde Daktiloskopi tatbikâtı tesîs edilmiş olan bilumûm devâir-i zâbita müdiriyyet-i mezkûrece tertîb ve kabul edilmiş olan varaka-i mahsûsa-i matbû misillû aynı cesâmette parmak izi kartonları istimâl edeceklerdir.

Madde 3- Parmak izlerinin ahz ve zaptunda mücrimîn cinsi ve sinni hâiz-i tesîr olmayıp kadın ve erkek eşhâs-ı mücrimînin parmak izleri tevki-fen aynı tasnîfâta tâbi tutulacaktır.

Madde 4- Zâbita tarafından derdest olunan eşhâsdan umûmîyyet itibarıyla âti'z-zikr kesânın parmak izleri zapt edilir

1- Bir cürümden dolayı mehâkim-i umûmiyye veya husûsiyeden mahkûmiyyet-i cezâiyyeye duçar olan eşhâs

2- İtiyadî sûrette ikâ-i cürm etmekle maznûn kimseler

3- Ahvâl-i sâbıklarına cürmün sûret ve tarz-ı ikâ'ına veyahut fâil-i cürm olmalarına aaleb-i ihtimâl mevcûd olan maznûnîn-i sâire

4- Serseriler, ecnebî firâriiler, mülteciler ve dâhil-i memlekette bir mahal-den diğerk mahalleye veyahut memleket hâricine tard-ı teb'îd olunanlar ve sele

5- Derdest olunan bir kimsenin hüviyyeti tesbît edildiği zaman ismini yanlış olarak haber verdiği anlaşılıbda hakkındaki tahkikatın ikmâli hakiki ismin zâbitaca malûm olmasına mütevakkıf bulunan kimseler ve ahvâl-i fevkalâde de tayîn-i hüviyyet ve parmak izinin elde bulunması arzu olunan eşhâs

6- Mehâkim ve Müddeiumûmîlik makâmâtı tarafından bir mesele-i cezâiyyenin tedkik ve tahkiki için parmak izlerinin zaptıyla irsâli celb edilen kimseler, mechûlü'l-esâmi insan cesedleri

7- Kasabalarda zâbitaca şüpheli görünen veya köylerde dolaşıp hayvan hırsızlığı ile maznûn bulunan Kıptiler

8- Hâlleri dâimi-i tehlike görülen bilumûm mecânîn

9- Parmak izleri ahz olunmakla beraber bedeninin hâl ve cesâmeti gözleri ve saç ve sakal rengi ve bilhassa nâkabil-i tagayyür olan alâmât-i fârîka ve eşkâl dahi zabt ve tahrîr olunur.

Her parmak izi kartı üzerindeki mahall-i mahsûsa - şayed fotoğrafı atelyesi mevcûd ise -7/1 yedide bir nisbetinde cebheden ve yandan alınmış bir fotoğrafı da ilsâk olunur.

Madde 6- Daktiloskopi hizmetiyle mükellef bulunan bilumûm şubât-ı zâbita birinci defa olarak bir kimsenin parmak izlerini zapt ettikleri zaman iki kart fazla olarak ihzâr edip birini o dâirenin daktiloskopi dosyasında hıfz ve diğerini umûmî dosyada tasnîf ve hıfz olunmak üzere - tasnîf hânesi doldurularak - bilâtahrîrât doğrudan doğruya İstanbul Polis Müdüriyet-i Umûmîyyesi Kısım-ı Fennî Müdüriyetine ve parmak izi alınan şahıs diğer bir vilâyet ahâlisinden ise bir nüshası da vilâyet polis müdüriyeti daktiloskopi memûrluğuna irsâl eyler Parmak izi zabt olunan şahsın aynı künye ve eşkâl dâiresinde ve aynı idâre tarafından mazbût parmak izi kartı mevcûd ise 2. defa zabtıdan sarf-ı nazar olunabilir. Şu takdirde mahalli dosyasında mevcûd parmak izi varakasının zahrındaki hâne-i mahsûsa 2. cürmün derc ve tahrîriyle iktifâ ve şube-i merkeziyeye (2) numaralı varaka-i mahsûsa-i matbûa ile beyân-ı malûmât konulur Ve cürmün her tekrarında bu sûretle hareket olunur.

Madde 7- Bir şahsın hüviyeti dâ-i şüphe görülür ve gönderilen kart üzerinde istifhâm alâmeti veyahut (hüviyeti şüphelidir) vaz' ve tahrîr olunursa İstanbuldaki dâire-i merkeziye ol şahsın hüviyetini tahkik etmek için gerek kendi umûmî dosyasında ve gerekse müdüriyetin diğer dosyalarında taharriyyât-ı lâzime icrâ edilecektir Ve eğer şahs-ı maznûnun ecnebî olduğundan veyahut beynelmilel mücrimlere mensûbiyeti bulunduğundan şüphe edilir veyahut bu cihet dâire-i mürsele tarafından beyân olunursa bu takdirde zâbita-i ecnebîye devâiri nezdinde istilâmâtda bulunacaktır. Bu hâlde parmak izlerini evvela zabt eden dâire maznûnun lâ-ekall 4 nüsha parmak izi kartlarını ve fotoğraflarını çıkarıp şube-i merkeziyeye gönderecektir. Bu husûsda icrâ edilecek taharriyyât ve memâlik-i ecnebîye ile vuku bulacak muhâberâtın istihşâl olunacak netâyic taleb-i malûmât eyleyen dâireye müstacelen işâr olunacaktır.

Madde 8- Yedinci maddede beyân olunan ahvâlden mâadâ beynelmilel mücrimîn hakkında beyân olunacak tedâbir cümlesinden olmak üzere bu husûsda maznûn olan veyahut daktiloskopi devâiri tarafından lüzûm gösterilen eşhâsın parmak izi kartları ecnebî idâre-i zâbita merkezlerine irsâl olunacaktır.

Madde 9- Parmak izi kartlarının tanzîm ve tasnîfinde tesâdüf olunacak nevâkısın ikmâlî veya sehven tashîhi bilmuhâbere icrâ kılınır.

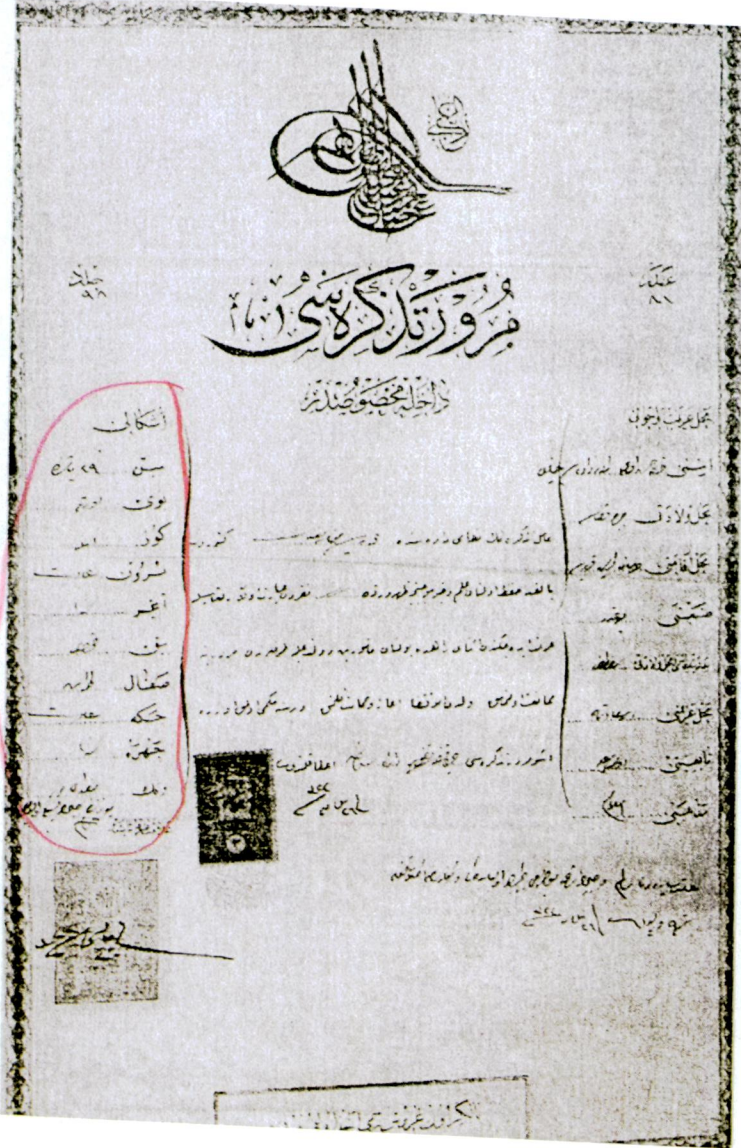
Madde 10- Şube-i merkeziyeye irsâl olunacak parmak izi kartları ile beraber her tarafa irsâl kılınmış olan (3) numaralı varaka-i eşkâliyenin bir nüshasını da kemâl-i dikkatle imlâ olunup merbûten gönderilecektir.

Madde 11- Bilumûm parmak izi şubâtı ile mükellef olan devâir-i sâire her hafta nihâyetinde bir haftanın mesâitsini mübeyyin olmak üzere 4 numaralı numûneye muvâfık bir cedvel ile senenin ilk ve ikinci altı ayları nihâyetlerinde de umûmî istatistik cedveli göndermeğe mecbûrdurlar.

Madde 12- Bilumûm parmak izi şubâtı merbût numûnesine muvâfık olmak üzere bir kît'a cerâim defteri tutmakla mükellefdir.

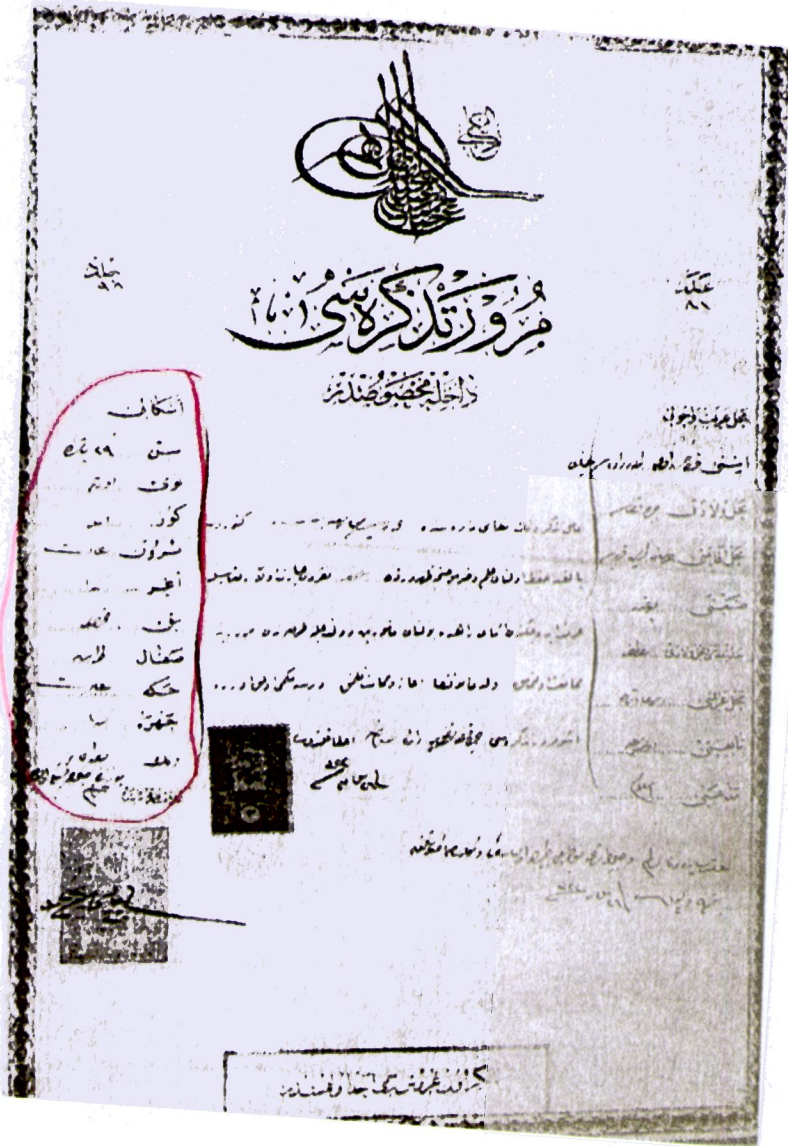
Madde-i muvakkate- İşbu Talimâtname'nin tarih-i tebliğinden itibaren şimdilik vilâyât ve bazı Livâ merkezlerinde mevcûd parmak izi memûrları derhal ifâ-yı vazîfeye ibtidâr edeceklerdir. Bu memûrlar polis müdiriyetince sûret-i muvakkatede kendilerine refik olacak memûrlar ile birlikte evvela hapishâne ve tevkîfhâne ve nezârethânelerde mevcûd olup 4. maddede gösterilmiş olan eşhâsın lüzûmu kadar parmak izi kartlarını ahz u ihzâr ve bunlardan birer nüshasını şube-i merkeziyeye göndermekle vilâyât-ı sâire ahâlisinden olanlara ait fişlerin birer nüshası da o vilâyet polis müdiriyetine ve ecâneb ile beynelmilel mücrimlere mensûb kesâna ait fişlerin birer nüshası da yine ayrıca şube-i merkeziyeye irsâl eyleyeceklerdir. Şube-i merkeziyeye ait her parmak izi (2) numaralı kart ile birlikte gönderilmesi elzemdir.

Ek III:

22 Nisan 1322 tarihli bu Mürûr Tezkiresi şahsi kütüphanemizedir.

Ek IV:

Arif Sezere (yay. haz.), *Osmanlı'dan Günümüze Polis Özlük Dosyaları*, EGM Yay., 2002, Ankara, s. 184.

Ek V:

Ek VI:

ه ايدر. مع هذا بومبشده دها ايلرى ليدرك مثلا ايديلن اوج قسم علميهسى، ومله اشارت وارانہ اولو

(شكل ٦) صاغ قولاغك اولجوسى

(شكل ٥) باشك عرضك اولجوسى

Ek VIIb:

صاعقه	<p>تغلب: آسمانها، حادی، محمد، کتا، نوروزها، ساه، نور، یاس مالت: انزلی، صیه، برله، جاوردورکاک، ترمحمد آجیب، آرمیب، ارمجیب، آرمیه، انزلی معین: اوردو، نوری، طاهر، ماک، دوت، طرزماچ</p>
فانده	<p>دضیعت: اوردو، یاس، عزیز، بونا، دوز، دونک مالت: اصابه، نغزه، کتا، نوروزها، ساه، نور، یاس مالت: اسیله، طغیانه، اوردو، نور</p>
مقلدچی	<p>تغلب: آرمیه، صایه، حادی، قریب، کتا، نوروزها، ساه، نور، یاس مالت: اسی، سره، در طرز: اقام، صفال، سوری، صفال، کرمیاس، سی، طراندیسه، آیدره، صفال، دروزلک، صفال، بانه، صفال، صفال</p>
آغز	<p>حاجات: اسیله، اوردو، کرمیاس مالت: جا، یاس، حادی، صول</p>
ریشه	<p>صاعدیم، میردک، انظار، فاند</p>
روزی	<p>صیانت: اوردو، اوردو، کرمیاس قائم: قائم، طیب، اوردو معجزه: اسیله، معجزه، اوردو، آرمیب، مری</p>
جک	<p>صیانت: اسیله، اوردو، کرمیاس رضیعت: اوردو، اوردو، اوردو، اوردو، اوردو، اوردو کرمیاس: کرمیاس، طیب، اوردو، اوردو</p>
الله	<p>حاجات: اسیله، اوردو، کرمیاس خدیجه: اوردو، کرمیاس، اوردو، کرمیاس طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ...</p>
<p>طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ... طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ... طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ...</p>	
<p>طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ...</p>	
<p>طرز: ... مری: ... نغزه: ... شیر: ...</p>	

Sedat BİNGÖL

Ek VIII:

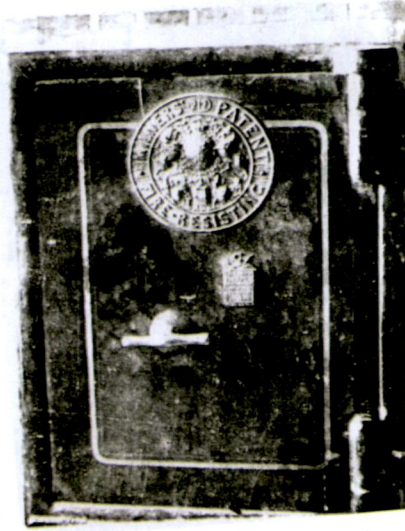

Ek IX:

Sedat BİNGÖL

Ek X:

Ek XI:

1-Sahtekarın Bileşimi 2-Katilin Bileşimi 3-Banka soyguncusunun Bileşimi 4- Hırsızın Bileşimi 5-Yankesicinin Bileşimi.